

**ЛЬВІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

**«Актуальні питання
юридичної науки – 2020»**

**Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 23 червня 2020 року)**

Затверджено до друку Вченою радою Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
(протокол № 07/19/20 від 18.06.2020 р.)

УДК 34
А 43

Актуальні питання юридичної науки – 2020 : збірник доповідей та статей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 23 червня 2020 р.). Львів : Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020. 89 с.

Збірник містить тези доповідей, які були оприлюднені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання юридичної науки – 2020», що відбулася 23 червня 2020 року у Львівському інституті ПрАТ «ВНЗ «МАУП».

Збірник розрахований на наукових, науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, наукових установ, студентів, аспірантів, практичних працівників.

Відповідальний за випуск:

директор Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» Лелик Л. І.

УДК 34
А 43

Повну відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори

© Львівський інститут
ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2020

**Шановні учасники конференції: колеги, науковці,
викладачі, студенти !**

Науково-практичні конференції на базі навчальних закладів – це довголітня традиція, що є клопіткою працею, потребує довготривалої підготовки; аналізу тем, які актуальні для суспільства, держави та права. Вже стало доброю традицією проведення науково-практичної конференції у стінах нашого Інституту. Усі наші зусилля спрямовані на плекання науково обдарованої молоді, адже саме вона є тією рушійною силою, яка може вивести розвиток держави на якісно новий рівень у правовому, соціально-економічному, науковому, культурному, освітньому напрямку. Нам приємно, що до цього наукового заходу щороку все більше долучаються кращі фахівці в галузі юриспруденції, педагоги, практики, представники наукової еліти. Уся наша команда – колектив Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» – переконані, що інтелект – найцінніший скарб нашої держави.

Конференція є одночасно мірилом ефективності існування навчального закладу на ринку освітніх послуг, стилю та якості навчального процесу, адже вона дає можливість зримо відчувати свій рівень, свою місію та роль у виконанні основного завдання – підготовки спеціалістів-правників для потреб юридичної практики.

Наука потребує подальшого обговорення проблем та фундаментальних питань права, історико-теоретичних та філософських проблем юридичної науки, проблем та перспектив розвитку галузей права в Україні, питань удосконалення законодавства, перспектив правових реформ, становлення та розвитку основних державних інститутів, економічних перспектив розвитку суспільства в умовах формування ринкових відносин та становлення правової держави, філософсько-правових та психологічних проблем реалізації правових норм в умовах сьогодення. Приємно бачити студентів, які переймаються цими проблемами, яким не байдуже майбутнє нашої держави, хто готовий вступати у дискусію із зазначених питань.

Маю надію, що Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної науки – 2020» об'єднає зусилля фахівців у галузі права та представників молоді генерачії юристів з метою пошуку нових шляхів реформування вітчизняної правової системи. Бажаю нам плідної праці та інтелектуального задоволення, наукових звершень.

**Директор Львівського інституту
ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
кандидат економічних наук, доцент,
професор МКА Лелик Л. І.**

Граб М. І.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гайдук О. А.
*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВА ГЕНЕЗА ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У літературі з цивільного права, де загальному поняттю присвячується відносно більше уваги, під санкцією насамперед розуміються негативні наслідки, що виникають для правопорушника з факту вчиненого ним правопорушення [1; с. 14].

А. С. Піголкін вважає більш точним визначення санкції не як вказівки на заходи державного примусу, а як вказівки на ті невігідні наслідки, що можуть і повинні настати для осіб чи органів, які порушили приписи норми права [2; с. 180-185].

Окрім вищезазначених підходів, необхідно також звернути увагу на ще один, згідно з яким санкція як погроза державного примусу до виконання обов'язку, що міститься в нормі права, і як погроза настання несприятливих наслідків у випадку її порушення розглядається деякими авторами як одна з юридичних гарантій суб'єктивного права [3; с. 64].

Примус по відношенню до впливу характеризується більшою імперативністю, невідворотністю та відсутністю альтернатив у особи, до якої він застосовується. До того ж у науковій літературі з теорії держави і права існує досить стала позиція про те, що будь-яка юридична відповідальність спирається саме на державний примус [4; с. 431].

На думку О. С. Іоффе, відповідальність слід тлумачити тільки як реалізацію частин санкцій, саме тих, які полягають у вказівці не на заходи безпосереднього державного примусу, що застосовуються в цілях примусового виконання обов'язку, невиконаного правопорушником, а на несприятливі наслідки для правопорушника [1; с.14].

В. Д. Примаєк вважає, що у всіх випадках цивільно-правова відповідальність постає як санкція, тобто правовий наслідок порушення чужого суб'єктивного права [5; с.7].

Існує також думка, що під цивільно-правовою відповідальністю слід розуміти санкцію, яка застосовується до порушника у вигляді покладення на нього додаткового цивільно-правового обов'язку або позбавлення належного йому цивільного права [6].

У свою чергу, М. В. Соболев зазначає, що санкція є елементом або складовою частиною юридичної відповідальності. На його думку, немає відповідальності без санкції, при цьому ці поняття досить часто ототожнюються не тільки в теорії, але й на практиці, вони стають ніби взаємозамінними. Проте, за своєю суттю ці явища різні, хоч і пов'язані між собою [7].

Достатньо обґрунтованою здається думка С. Бервено про те, що в цілому погляди на юридичну відповідальність у загальній теорії права зводяться до наступного положення: юридичною відповідальністю є застосування до порушника юридичних санкцій у формі заходів державно-примусового характеру [8; с. 49]. Автор наголошує на тому, що в цивілістичній доктрині загальноживаною є позиція, згідно з якою всі можливі примусові заходи впливу до порушника становлять цивільно-правову санкцію майнового чи немайнового характеру [9; с. 50].

При цьому, насамперед, інтерес викликає ст. 16 ЦК України, яка закріплює можливі способи захисту цивільних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. Особливу увагу слід звернути на те, що дослівний

текст зазначеної статті говорить саме про «способи захисту цивільних прав». Так, у деяких наукових джерелах теоретичного характеру також можна зустріти аналогічну термінологію [10; с.256-262].

Список використаних джерел:

1. Иоффе О. С. Ответственность по советскому гражданскому праву Л. : Изд-во ЛГУ., 1955. 311 с.
2. Пиголкин А. С. Нормы советского социалистического права и их структура Вопросы общей теории советского права. Москва. : Госюриздат., 1960. С. 169-187;
3. Самощенко И. С. Охрана режима законности Советским государством Москва., 1960. 196 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підручник]; пер. з рос. Харків : Консум, 2011. 656 с.
5. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ., 2005. 17 с.
6. Ответственность в гражданском праве : [духовное наследие]. – 1999. URL: [http:// www.nasledie.ru/ipravo/20_1/article.php?art=0#7](http://www.nasledie.ru/ipravo/20_1/article.php?art=0#7)
7. Соболев М. В. Санкция, ответственность, наказание: новые подходы. *Национальные интересы*. 2010. № 4. URL : <http://www.nijournal.ru/archive/52ab0058/698cdbec/bcf2f95c/310df2ec/>
8. Бервено С. Правові наслідки порушення договірної зобов'язання (загальні положення). *Юридична Україна*. 2016. № 5. С. 47-53
9. Бервено С. Загальні засади цивільної відповідальності за порушення договірної зобов'язання. *Юридична Україна*. 2016. № 4. С. 48-51.

10. Цивільне право України: Підручник: у 2-х т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького ; В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. Київ. : Юрінком Інтер, 2014. Т. 1. 480 с.

Задорожна М. І.
*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОСВІДОМІСТЬ І СТАН ЗЛОЧИННОСТІ

У демократичних державах невід'ємним правом громадян є право на інформацію щодо політики, яка проводиться державою, що включає не лише гласність та відкритість влади, але і право на донесення до влади громадської думки стосовно суспільно важливих рішень влади. Необхідною умовою прозорості та відкритості органів влади, а відповідно й підвищення ефективності її діяльності в процесі вироблення державної політики, пошуку розв'язання невідкладних проблем Українського народу виступає співпраця органів державної влади та органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства.

Дедалі очевиднішою стає потреба теоретичного узагальнення та систематизації уявлень про зміст, структуру, функції, внутрішню логіку упорядкування та механізми формування й реалізації регулятивних засад правосвідомості. Інакше кажучи, в руслі сучасних комплексних досліджень у сфері філософії права та ряду інших галузей теоретичного правознавства актуалізується проблема не просто узгодження та уніфікації такого роду уявлень, а наукової розробки цілісної теорії генезису й функціонування правосвідомості. Незважаючи на досить широкий спектр концептуальних позицій щодо можливостей та напрямків побудови такої теорії, є підхід, що ґрунтується на дослідженнях первинних, онтологічних, ментально структурованих основ правоусвідомлення.

Дослідник системного підходу до процесів у природі та суспільстві Ю. Білодід характеризує систему як сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія. Він

переконаний, що будь-яка самоорганізуюча система для реалізації певної мети вмикає реактивність (стабілізацію) та адаптацію (динаміку), а також канал зворотнього зв'язку, в тому числі й демпферний канал від'ємного зворотнього зв'язку. У суспільстві ці функції виконують відповідно: бюрократія, інтелігенція, громадська думка [1].

Для підтримання стабільності живого організму (гомеостазу) природа винайшла зворотній зв'язок, продовжує тему М. Мойсеев [2]. Він, (як вже наголошувалось), сформувався і у суспільстві. Тут (як і в будь-якому живому організмі) значними є дія і вплив випадкових факторів, які не можливо передбачити. Живий організм здатен змінювати свої стани, поведінку відповідно до зовнішніх обставин, що складаються і не підвладні його волі, тим впливам, що справляє на нього зовнішнє середовище. У цьому і полягає принцип зворотнього зв'язку, відкритий в суспільному житті порівняно нещодавно.

Оптимальний режим функціонування самоорганізуючої системи суспільства – це рівновага її елементів (стверджує Ю. Білодід) [3]. Та на практиці в системі час від часу настають кризи, і тоді канал зворотнього зв'язку набуває особливого значення. Його дія забезпечує гласність, демократизм, всебічне обговорення і глибокий розгляд проблем, вироблення оптимальних рішень. Інформацію з каналу зворотнього зв'язку дозволяють відслідковувати вільна преса, чесні журналісти різних засобів масової інформації. Без цього втрачаються суспільні зв'язки, громадяни переносять свою активність і зацікавленість виключно в приватну сферу, зникає можливість контролю влади, затягується прийняття рішень, (які втрачають актуальність), надходить необ'єктивна і неправдива інформація про стан системи. Без зворотнього зв'язку, врахування вільно сформованої громадської думки будь-яка система, котра наближається до бездоганної операційності, опиняється перед лицем своєї смерті, писав Ж. Бодріар [4].

В організації зворотнього зв'язку має проявлятися поєднання направлено розвинутої економіки і ринкової діяльності, глибокий науковий аналіз “сигналів” суспільної системи, і міра напруженості, накопичення протестних настроїв у суспільстві. Принцип зворотнього зв'язку є визначальним для демократичних політичних режимів. Правлячі еліти відстежують настрої в суспільстві і враховують їх у процесі прийняття рішень і корегування політики держави.

Однак для ширшого аналізу означеної проблематики варто дослідити поняття правосвідомості її формування.

Право, особливо його дія, завжди породжує суб'єктивну реакцію до правових норм. Воно формулюється, виникає, а також перетворюється в життя тільки через волю і свідомість людей. Реакція громадян на право може бути позитивною або негативною, але в усіх випадках люди суб'єктивно реагують на діюче право, певним чином уявляють собі бажане право. Суб'єктивне відношення людей до правових явищ охоплюється поняттям правосвідомості.

Найбільш тісно правосвідомість взаємодіє з моральною і політичною свідомістю. Правосвідомість наповнена моральним змістом. Найважливіші політичні вимоги закріплюються в праві і відображаються в правосвідомості. Але правосвідомість має відносну самостійність, і було б помилково ототожнювати її з іншими формами свідомості.

Специфіка правосвідомості на відміну від інших форм свідомості проявляється в предметі відображення, а також в особливих категоріях.

Правосвідомості притаманні специфічні засоби пізнання правових явищ – категорії правосвідомості. Основними, притаманними тільки правовій формі суспільної свідомості категоріями є категорії юридичних прав і обов'язків і законності. На основі цих категорій правосвідомість оцінює поведінку суб'єктів права як правомірну (відповідну правам і обов'язкам і вимогам законності, що витікають з норм права) і

неправомірну (що протирічить обов'язкам чи порушує права, які витікають з правових норм). Це найбільш загальні категорії, притаманні будь-якому типу правосвідомості. З них розвиваються більш складні категорії: правосуб'єктність, правопорядок, правопорушення, правомірне і неправомірне, законне і протизаконне і т.ін. За допомогою даних категорій пізнаються, засвоюються окремі боки правового регулювання, досягається правова регламентація суспільних відносин.

Соціальна структура правосвідомості постає у вигляді суспільної, групової і індивідуальної правосвідомості. Всі соціальні групи наділені корінними інтересами, які формують суспільну правосвідомість і визначають зміст основних, характерних для даного суспільства в цілому правових уявлень і переживань.

Під час соціологічного дослідження правосвідомості індивіда важливо виявити не тільки те, чи знає людина приписи правових норм, але і визначити ті інтереси, настанови, орієнтири, які лежать в основі вибора ним того чи іншого варіанта поведінки в сфері права.

Правова свідомість і пов'язані з нею правова ідеологія, правовий світогляд – це одна з основних сфер духовного життя суспільства і особистості, яка визначає престиж права, його цінність та ефективність в даному суспільстві. В якості правової ідеології і правового світогляду правосвідомість є стрижнем правової культури суспільства. Рівень правосвідомості проявляється в інтерналізації права як вищої соціальної цінності.

Правосвідомість, правова культура виникають не самі по собі, не даються при народженні, а є результатом процесу соціалізації індивіда. Правова соціалізація неповнолітнього передбачає включення в його ціннісно-нормативну систему тих цінностей, що охороняються правом, оволодіння правомірними способами поведінки, формування почуття соціальної відповідальності і солідарності з правом. Отже, правова

соціалізація підлітків пов'язана з присвоєнням соціальних цінностей, створенням спеціальної системи правових уявлень і навиків правовиконавчої поведінки, формуванням правосвідомості. Також правова соціалізація нерозривно пов'язана з моральним формуванням особистості.

За допомогою права держава добивається утвердження у свідомості громадян, усього населення прогресивних норм моралі, бореться з несправедливістю, злом і пороками. У свою чергу мораль впливає на правове життя суспільства, розвиток права, разом із ним сприяє зміцненню громадського порядку.

Пізнаючи правову дійсність, люди не залишаються байдужими до отриманих знань. Виникає інтелектуально-емоційне утворення – психічне відношення до об'єктів правового пізнання і правової практичної діяльності, що виражається в оцінці, тобто у визнанні цінності чого-небудь з точки зору індивіда, групи чи суспільства.

За визначенням змісту правосвідомості видно, що більшість таких визначень є або надто вузькими (коли правосвідомість асоціюється лише з орієнтирами побудови демократичного правового суспільства), або надто широкими (за умови її ототожнення з будь-якою соціальною нормативністю), або тавтологічними (при “самозацикленні” дефініцій правосвідомості шляхом ідентифікації останньої зі “свідомим ставленням до чинного права”). Підтримуємо тезу дослідників про те, що дотримання логічних правил визначення є хоча й необхідною, проте не достатньою умовою раціональності виконання даної процедури. Адже такі правила мають суто формальний характер і є безвідносними до “буттєвої істотності” вирізняваних при цьому ознак (оскільки на перший план тут висувається виключно “операційна” вимога, щоб на підставі цих ознак можна було лише чітко відмежувати визначуваний тип явищ від усіх інерідних їх типів). Найзагальніший (категоріальний) зміст правосвідомості (поширюваний на будь-які форми її прояву) визначається

як ідейно-світоглядно осмислене відношення (з боку окремого індивіда, соціальної групи чи суспільства в цілому) до нормативного регулювання суспільного буття публічно-інституційними засобами. При цьому дане загальне визначення набуватиме відповідних конкретно-змістовних модусів у різних соціокультурних умовах.

Класифікації правової свідомості набудуть більш логічно прийняттого вигляду, якщо “горизонтальний” поділ правосвідомості (за критеріями офіційної легітимованості) передбачатиме розрізнення інституційної та неінституційної її форм, а “вертикальний” поділ – буденного та теоретичного її рівнів (за мірою систематизації, узагальненості та наукової обґрунтованості). У кількісному відношенні коректніше, очевидно, здійснювати поділ правосвідомості на індивідуальну, групову та суспільну (колективну, масову, в плані категоріального відношення “одиничне – особливе – загальне”), де поняття “суспільна правосвідомість” виражає той світоглядний вектор ідей, настроїв, оцінок та інших видів осмисленого відношення до нормативно-інституційного регулювання відносин в певному суспільно-культурному універсумі. Кожна з виділених форм правової свідомості містить при цьому: 1) правові знання і досвід; 2) правові оцінки; 3) правові ідеали; 4) правові установки. З метою уникнення “штучності” та онтологічної іррелевантності класифікацій форм і рівнів правосвідомості варто враховувати при їх поділі як формально-логічні засади виконання даної операції, так і буттєво-практичний зміст, що є основою цільових характеристик таких класифікацій. Наприклад, мірою сучасних перетворень суспільно-політичного буття від тоталітарних форм його організації до демократичних стає все більш релевантною характеристика правосвідомості в плані її зорієнтованості на активну реалізацію громадянської правосуб’єктності. На цій підставі правосвідомість можна класифікувати насамперед на гетерономну (що поділяється, в свою чергу,

на “інфантильно-патерналістську” й “нігілістичну”) та автономну (в межах якої можна вирізнити той її тип, де переважає орієнтація на виконання приписів та дотримання заборон правової нормативності, а також той, де спостерігається домінанта використання правових свобод та захист цінностей права) [5].

Специфіка підходу Дмитрієнка Ю. М. [5], на відміну від домінуючих абсолютизацій онтологістської чи деонтологістської парадигми виділення й оцінки функцій правосвідомості, полягає в синтезі площин суцього та належного при характеристиці й розрізненні цих функцій. Як і у вищерозглянутих випадках, тут також варто керуватися не самими лише правилами дефінітивно-класифікаційної логіки, а базуватися насамперед на онтології правової реальності, розглядуваної в кореляції площин фактичного та належного (з точки зору права) буття, що спонукає до буттєвого утвердження та реалізації цих функцій.

Слід враховувати, що будь-які недоліки правозастосування – надмірна суворість або м’якість покарання, соціально невиправдана криміналізація або декриміналізація певних діянь – мають своїми наслідками негативні морально-психологічні стани, які виникають незмірно швидше, ніж долаються. Велике значення має спрямування покарання на виховання та у зв’язку з цим – чітке дотримання адресності покарання (котре видається мені проблематичним, зокрема, у випадкові застосування смертної кари).

Тому так важливо враховувати суспільні настрої і стан суспільної свідомості при формуванні правосвідомості і поваги до права як основи демократії та гуманізму.

Для повноцінного застосування правосвідомості громадянин не може уникнути розуміння поняття правосуб’єктності, що надає можливість застосування і захисту прав і свобод людини.

Правосуб'єктність фізичних осіб (індивідуальних суб'єктів правовідносин) – це передбачена нормами права здатність (можливість) бути учасниками правовідносин.

У міжнародних документах про права людини (ст. 6 Загальної декларації прав людини, ст. 16 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права) записано, що кожна людина, де б вона не знаходилася, має право на визнання її правосуб'єктності.

В основі визначення природи правосуб'єктності (праводієздатності) фізичної особи лежать два критерії:

- вікова характеристика (певний вік);
- зрілість психіки, відсутність психологічних дефектів.

Склад правосуб'єктності фізичної особи:

- правоздатність;
- дієздатність;
- деліктоздатність.

Чому важливо зазначити про правосуб'єктність у контексті правосвідомості, то причина полягає у тому, що оцінка людиною правової дійсності проявиться у її поведінці і застосуванні правосуб'єктності, яку інакше як через правову свідомість не можливо застосувати. Тому таким важливим є моніторинг настроїв суспільства і суспільної правосвідомості.

Індикаторами суспільних настроїв слугують результати виборів, опитувань громадської думки тощо, а можливість відкритого прояву поглядів і ставлення до дій і рішень влади забезпечується свободою слова, преси, спілок, зборів і реальною багатопартійністю. Але в тоталітарних системах, де свободи доступу до інформації та свободи висловлювання не існує, не може сформуватись і плюралістична громадська думка. Правителі і таких держав мають потребу в інформації про відгук народу на їх політику. Наприклад, у гітлерівській Німеччині було задіяно розгалужену мережу державних партійних і поліцейських органів, які поставляли рейху

“звіти про настрої”. Подібна мережа існувала і в сталінському Радянському Союзі (т. зв. “сексоти”, КДБ і т. п.). Однак, в державах, де панують диктаторські режими, навіть закрита службова інформація іноді препарується відповідно до уявлень і смаків можновладців, не доходить до перших осіб або ж ігнорується ними. Для диктаторів важливо не те, чи схвалюють маси їхню політику в силу переконаності в її правильності, а недопущення відкритих виражень невдоволення і публічної критики, оперативне відстеження впливу пропаганди [6].

У демократичних державах зворотній зв’язок використовують, щоб враховувати і не порушувати розгалужені інтереси кожного громадянина, а не формувати гомогенну спільноту. Свобода слова заміняє “звіти про настрої”. Слушно стверджує П. Слотердаjk, що “у культурі, де заскнілі ідеалізми перетворюють облуди на форму життя, пошук істини залежить від того, чи знаходять люди в собі сили бути достатньо агресивними і вільними, щоб її висловити” [7].

А висловити свою думку в демократичному суспільстві можна різними способами. Якщо ж це будуть певні громадські обговорення, дискусії, статті асоціацій і громадських організацій (думка організації через уповноважених), то допомогти відчитати всі можливі сигнали з такого каналу зворотнього зв’язку можуть теорії комунікації (зокрема і описані Г. Почепцовим) [8]. “Ефективна комунікація, – писав Г. Почепцов, – базується на об’єктивних методах дослідження, серед яких контент-аналіз, пропагандистський аналіз і аналіз чуток” [9]. Всі ці методи вже мають за собою не тільки теорію, але й певний досвід практичного застосування.

На нашу думку, найбільш можливим у застосуванні для вивчення і використання інформації зворотнього зв’язку є метод контент-аналізу, що дозволяє переводити вербальну інформацію в більш об’єктивну невербальну форму (квантитативна (статистична) семантика, техніка для

об'єктивного кількісного аналізу змісту комунікацій, техніка висновків з систематичного встановлення характеристик повідомлень, що надходять). Об'єктивність отриманої від такого аналізу інформації забезпечується чітко визначеними процедурами і правилами його проведення. Наявний результат перевіряється і підтверджується, коли цей результат є однаковим у двох різних дослідників, які виконували однакові процедури над одним і тим же матеріалом. Одиницями контент-аналізу (за Г. Почепцовим) є слово, тема, характер повідомлення (значимі, однозначні, ідентифіковані).

Якщо виникають сумніви щодо джерела інформації (і, відповідно, щодо рівня її важливості, потреби врахування), то можна запропонувати пропагандистський аналіз, що визначає текст за ідеологічною спрямованістю, контекстом особи пропагандиста, структурою пропагандистської організації, цільовою аудиторією, використанням засобів масової комунікації, інші реакції громадськості (контрповідомлення), ефектом повідомлення і оцінками. Г. Почепцов цілком слушно наголошує, що “правильно побудована комунікація вигідна і економічно [окрім політичної вигоди], оскільки отримати потрібні результати від неї можна за рахунок затрати меншого об'єму фінансових та інтелектуальних ресурсів” [10].

Вивчаючи працю з масовою свідомістю і способи, що роблять її успішною, важливо проявляти найбільший інтерес (зацікавленість) у перейманні досвіду масової комунікації і масової культури. У масовому комунікативному просторі, що сконструйований первинними і вторинними комунікативними процесами, вторинні (післякомунікативні) процеси, пов'язані з первинними. Тільки тоді взаємодія між людьми є успішною.

Серед численних досліджень соціального впливу варто звернути увагу на працю Ф. Зімбардо і М. Ляйппе. Ці дослідники наголошують, що “існує багато технік соціального впливу, однак всі вони вкладаються в рамки порівняно небагатьох основних процесів, які залежать від того, як

саме люди думають, запам'ятовують, відчують і приймають рішення [11].

Середовище, в якому здійснюється соціальний вплив, може бути міжособистісним, штучно створеним і середовищем засобів масової інформації (межа між цими середовищами може пролягати в різному рівні індивідуалізованості впливу, різній широті охоплення цільової аудиторії).

Ф. Зімбардо і М. Ляйппе стверджують, що “процес соціального впливу передбачає таку поведінку однієї людини, яка має своїм наслідком – або ціллю – зміну того, як інша людина поводить, що вона відчуває, чи думає стосовно певного стимулу” [12]. В якості стимулу може виступити будь-яка соціально значима проблема, продукт, дія.

Соціальний вплив включає переконання, поступливість, конформність, підкорення авторитету, дисонанс і самоатрибуцію, соціальне навчання і обмовлення, взаємозв'язок установок і поведінки, суб'єктивну значимість установки, упередженість, невербальну комунікацію, підпороговий вплив. Як пишуть Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, “мати становище в суспільстві для нас означає брати участь в процесах “соціального обміну”, бути вплетеним в тканину соціального контексту, що наповнює сенсом наше життя” [13].

Звичайно, у цього явища є і зворотній бік – та частина нашої особистості, що виявляється джерелом впливу і сама прагне впливати на інших. Ця сітка повсюдного соціального впливу розкриває широкі можливості інтеграції в суспільство гуманістичних ідей і принципів через авторитети.

Ще однією причиною для детального вивчення і здійснення можливого (і етичного) впливу на суспільну свідомість є та, що сфера суспільної свідомості – це сфера формування потреб людей, що відмічені інтересами групи, спільноти, суспільства, (а їх задоволення – основа стабільності і гармонії в суспільстві). Тут доречно згадати застереження

Ф. Зімбардо і М. Ляйппе, що “методика здійснення соціального впливу видається неетичною, якщо вона заснована на обмані, передбачає цензуру протилежних думок або знищує мотивацію чи здатність захищатись від впливу” [14]. Попри повсюдне наголошення на негативному, корисливому (передвиборчому) впливові на суспільну свідомість варто звернути увагу на можливість позитивного використання багатого арсеналу маніпулятивно-пропагандистських засобів, щоб, не змінюючи і не руйнуючи суспільну свідомість, природно інтегрувати гуманістичні принципи заради гарантії забезпечення прав людини, стабільності й гармонії в суспільстві.

Емоції приязні чи неприязні, наприклад, викликаються різними стимулами і часто формуються з допомогою неусвідомлюваних процесів. Один з них – класичне обмовлення (багаторазове поєднання нейтрального і значимого стимулу) дає таку ж реакцію нейтральному стимулу, як і значимому. Ось це і можна використати для впливу на упередження, які панують в будь-якому суспільстві стосовно певних груп, (конкретно - певних представників “табуйованих” груп), негативні й несправедливі установки можна і треба міняти (наприклад, змінюючи мотивації), щоб не виникало проблеми дискримінації людини за будь-якою ознакою (релігії, нації, раси, статі), бо такі стосунки руйнують довіру в суспільстві, утруднюють взаємодію людей, сприяють порушенню прав і свобод людини та громадянина (не говорячи вже про психологічний дискомфорт приниженої людини, неможливість самореалізуватись і використати свій потенціал на користь собі і суспільству, пробудження злоби і ненависті до кривдників).

З метою гуманізації суспільної свідомості, держава повинна з увагою і повагою ставитись до своїх громадян, сприяти їх моральному, фізичному і психологічному комфорту, робити все можливе, щоб ніхто не залишився відкинутим суспільством, а отже не заслужено покараним через

неправильні установки – це ціннісна диспозиція стосовно того чи іншого об'єкту, як визначають Ф. Зімбардо і М. Ляйппе [15]. Негативна оцінка когось (чи чогось) може призвести до багатьох деструктивних дій значної потужності.

Важливою складовою успішного впливу на гуманізацію суспільної свідомості є ораторські вміння, здібності й навички владних осіб. Двома основними факторами, що визначають успіх переконання Ф. Зімбардо і М. Ляйппе вважають вміння оратора створити у слухачів враження, що він “свій”, а також сконструювати позитивні асоціативні зв'язки в свідомості людей (додатковими факторами є недвозначність і доступність повідомлення, відповідна атмосфера, місце, оформлення, символіка).

Важливо для нашої теми зауважити, що дослідження впливу на підсвідомість широко розвинулись і здобули популярність не лише завдяки З. Фрейду, але і Густаву Лебону, який особливо гостро наголошував, що “організований натовп грав завжди велику роль в житті народів, але роль ця ще ніколи не мала такого важливого значення, як в дану хвилину” [16], однак у натовпі свідомо діяльність індивіда замінюється безсвідомою діяльністю натовпу. “Авторитетність і нетерпимість – писав Г. Лебон, – являють собою такі визначені почуття, які легко усвідомлюються і засвоюються натовпом і так само легко впроваджуються ним в практику, як тільки вони будуть натовпу нав'язані” [17]. Це покладає велику відповідальність на лідера, але й полегшує інтеграцію доброзичливих почуттів, застосовуючи виявлений “ефект натовпу”. Адже, “діючи на індивіда в натовпі, легко можна змусити його пожертвувати навіть своїм життям, якщо викликати у нього почуття слави, честі, релігії чи патріотизму” [18].

Г. Лебон стверджує, що “натовп спрямовує почуття та ідеї кожного в одному напрямку”. Так виникає організований чи одушевлений натовп, що підкоряється законам духовної єдності. І якщо аудиторію засобів масової

інформації, наприклад, можна вважати масою (чи своєрідним натовпом), як вважають деякі дослідники, то її теж можна “заразити” не лише негативними, а й позитивними емоціями чи ідеями.

Саме такі високі морально-етичні принципи на найвищих щаблях владної ієрархії здатні уможливити потребу і повне використання того, що В. Матвієнко називає “петлею зворотного зв’язку”, запровадженою для позначення зворотної інформації і способів використання її переваг [19]. У свою чергу відчуття соціумом реакції влади на його потреби сприятиме консолідації громадян, чого так не вистачає державі на етапі зміни політико-економічної системи.

Врачування зворотного зв’язку в державному управлінні задля гуманізації суспільної свідомості усуває суспільну напругу лише за умови, що влада вчасно реагує на імпульси, що надходять від системи. Цей механізм – як вважає В.Матвієнко, має властивість регулювати спосіб дій в майбутньому з урахуванням минулого досвіду, дає уявлення про наближеність до мети і необхідні зміни” (втілення принципу послідовності та кумулятивності) [20].

Зворотній зв’язок надає інформацію про характер системи, зовнішнє середовище, опір системи, наявні ресурси. Ця інформація особливо важлива при впровадженні в систему широких інновацій. З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що дослідження в системах зворотнього зв’язку стверджують виключну важливість цього механізму в сучасному управлінні, політичній і громадській діяльності.

Варто згадати спостереження В. Полосіна, який досліджував сприйняття нацією глави держави і його ролі в самозбереженні, єдності, розвитку народу: “Оскільки в суспільстві зберігається хоча б моральний контроль за відповідністю людини при владі міфу про главу держави, жодну структуру влади не можна назвати абсолютним самодержавством” [20]. Він пояснював свою думку тим, що міфологічне

сприйняття нацією лідера як надлюдини (святенність посади) важливе не лише для аналізу критеріїв легітимності політичної влади, (що містяться в цій національно-політичній міфології), а й для прогнозування стійкості цієї влади з точки зору її опори на здоровий глузд і прагматичний розрахунок.

Закінчити розгляд зворотнього зв'язку варто зауваженням А. Уледова: “Громадська думка може виконувати регулятивну функцію тому, що в ній публічно оцінюється поведінка соціального суб'єкта, який не може не рахуватися з оцінкою” [22]. Громадська думка приписує суб'єкту визначений спосіб дій, оскільки за нею стоїть колектив, клас, народ.

Але важливо зазначити також тісний зв'язок розвитку правосвідомості і рівня злочинності в державі. На думку Т. С. Мартянової [23], стійке зростання злочинності, погіршення її якісних характеристик, поява нових видів суспільно небезпечних діянь, значне відставання правоохоронної практики від потреб суспільства в ефективній протидії злочинності – усе це зумовило необхідність докорінної реформи кримінального законодавства. Особливого значення у зв'язку із цим набувають дослідження проблем кримінально-правового регулювання суспільних відносин в різних його аспектах, зокрема ролі правосвідомості в механізмі кримінально-правового регулювання. Формування правової свідомості громадян є одним із пріоритетних напрямів перспективного державного розвитку.

Дія норм кримінального права є обов'язковою стадією кримінально-правового регулювання. По-перше, основна мета кримінального права – позитивний розвиток суспільних відносин. Кримінально-правові норми спрямовані на регулювання правомірної поведінки, виступають єдиною мірою позитивного розвитку суспільних процесів та основою встановлення правопорядку в суспільстві. По-друге, кримінальне право забезпечує правомірну поведінку більшості членів суспільства, оскільки, як уже було

зазначено, злочини скоює меншість громадян, незважаючи на розмах злочинності. Більшість поведінкових актів у правовій сфері відбувається за схемою, що охоплює основні елементи кримінально-правового регулятивного механізму: кримінально-правова норма – правосвідомість – правомірна поведінка. По-третє, навіть у разі вчинення злочину і виникнення охоронного правовідношення суб'єкт не випадає з цього механізму, оскільки на нього й далі впливають інші кримінально-правові заборони, наприклад, норми Особливої частини КК.

Висновки. Зворотній зв'язок як своєрідний регулятор влади виконує функції контролю, консультування, припису. Саме виконання побажань громадськості є гарантом, що владний вплив на суспільну свідомість буде не маніпуляцією, а актуалізацією здібностей і можливостей кожного громадянина, пробудженням гуманістичного потенціалу суспільної свідомості.

Отже, мораль і право виступають взаємопов'язаними формами регуляції поведінки людей в суспільстві.

Право належить до соціальних норм, тобто до норм, що регулюють відносини між людьми і їхніми організаціями (суспільними утвореннями й об'єднаннями). Усі соціальні норми в залежності від їхньої ролі і місця в системі соціальної регуляції розділяються на правові (чи юридичні), моральні, релігійні, корпоративні, політичні норми, естетичні, звичаї і традиції.

Моральні норми вказують на принципи поведіння, мають ідейне обґрунтування в ідеалах справедливості і несправедливості, добра і зла, честі, совісті, обов'язку і забезпечуються визначеним духовним впливом, суспільною оцінкою у формі схвалення або осуду. Головне в моралі – це уявлення про добро і зло. Моральним є те, що приносить добро людям, і навпаки – дії, що спричиняють зло, аморальні. Правове виховання, предметом якого є право і мораль, – один з найважливіших засобів впливу

на поведження людей, формування правової культури і зміцнення законності.

Захист громадської свідомості від корупційного впливу є одним із стратегічних напрямів запобігання корупції, що включає збереження моральних цінностей та зростання суспільної свідомості. Для ефективної антикорупційної діяльності необхідна соціальна база, в якій уособлюється бажання значної частини суспільства протидіяти корупції. За відсутності такого психологічного настрою суспільства антикорупційна діяльність правоохоронних та інших державних структур приречена на поразку.

Існує декілька принципів положень, які потрібно приймати до уваги, аналізуючи проблему психології корупціонера. Під корупціонером слід розуміти не лише посадову особу, що отримує хабарі, а й особу що виконує управлінські функції у комерційній або іншій організації, що отримує незаконну винагороду, а також особу, що дає хабар (винагороду); виборець, що віддає свій голос за винагороду.

Елементи психології корупціонера (якщо мати на увазі активну корупцію, тобто підкуп) притаманні майже кожній дорослій людині. Саме ця обставина примушує завжди враховувати психологічний фактор при побудові будь-яких моделей боротьби з корупцією, що розглядаються у контексті тієї чи іншої стратегії економічного розвитку.

Ядром психології корупціонера зазвичай визнається мотивація поведінки, під якою розуміється сукупність мотивів, тобто свідомих потреб, що виступають як спонукальні причини активності. Відповідно поведінка корупціонера у основі може бути описаною моделлю боротьби мотивів, що іноді називається «моделлю вагів» або моделлю ризикованої поведінки.

Соціальна цінність корупції визначається також тим, що вона – явище правове. Корупція конкретно проявляється у різноманітних посадових порушеннях, які визнаються законом протиправними. За такі

правопорушення закон передбачає такий вид соціальної відповідальності, як юридична відповідальність. Корупційні діяння не лише суперечать моральним нормам певних груп населення, а визнаються небезпечними для всього суспільства, для держави. Правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, вона порушує право як об'єктивну категорію, тобто вона порушує Закон, а з іншого – держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим соціальним злом. У правовій державі не може бути інших засобів боротьби з корупцією, крім правових.

Зважаючи на вище викладене, можна констатувати, що захист громадської свідомості від корупційного впливу, який, зокрема, включає збереження моральних цінностей та зростання суспільної свідомості, є одним із стратегічних напрямів запобігання корупції. Для ефективної антикорупційної діяльності повинна існувати соціальна база, яка, зокрема, знаходить активний прояв у бажанні значної частини суспільства протидіяти корупції. За відсутності такого психологічного настрою суспільства антикорупційна діяльність правоохоронних та інших державних структур приречена на поразку.

В останні роки в Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато – прийнято спеціальний антикорупційний закон на низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії цьому явищу, запроваджено систематичне проведення на найвищому рівні організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів, присвячених питанням протидії корупції тощо.

Проаналізувавши основні особливості, проблеми та перешкоди на шляху реформування інституту власності в Україні можна зробити висновок про те, що його реорганізація передбачає багаторівневу систему

заходів (соціально-економічного, політичного, правового, культурно-виховного плану тощо, оскільки цей інститут зачіпає самі підвалини людського буття), котрі б сприяли асиміляції особистих та суспільних мотивів зацікавленості. І хоча за умов ринку залежність між цими факторами регулюється не стільки владними важелями, скільки динамікою суспільних цінностей (як стихійних, так і культивованих), причому багато з таких “розкручених” стандартів мають суто комерційну мету і розраховані виключно на споживацьку правову психологію, але ж сама їхня дієвість переконує і в тому, що не менш впливовими можуть стати й істинні гуманістичні та правові цінності. Варто лише переосмислити їх суспільну значущість не лише в категоріях економічного ефекту та сьогоденної вигоди. Формування та реалізація ідеї правового суспільства у процесі розвитку інститутів народовладдя пов’язані насамперед з відстоюванням положення про те, що згадана правова (основна) ідея являє собою лише так званий “аксіологічний атрактор”, тобто такий ціннісний правовий ідеал, який визначає тільки принципове переосмислення сутнісного змісту та ролі права в організації суспільного життя, однак не містить жодних ознак спрямування на побудову певного “ідеального суспільства”. Дійсно, досконалість суспільної організації визначається аж ніяк не самим лише правом, а його типовими формами правоусвідомлення, відбитими у типових правових артефактах і архетипах, оскільки воно пов’язане зі створенням та забезпеченням можливостей суб’єкта в плані реалізації гарантованої законом міри його соціальної свободи, проте не з самою реалізацією останньої. Вести мову стосовно прояву характеристик правового суспільства (а не лише демократичної правової держави) взагалі доречно і вчасно, оскільки в надрах людського буття розвиваються механізми синергетичної самоорганізації та саморегулювання, альтернативні державно-владним формам суспільного порядку. Бути дійсним правом – означає, насамперед, стати буттєвою

нормою міжлюдських відносин, врегульованих нормами правової культури як нормами якісного відбиття дійсності, спрямованою на забезпечення “онтологічної рівноваги” (а, тим самим, – гарантованості) індивідуальних свобод та свідомо піднесеною до рівня правозакону або правозаконосвідомості, а не “спущеною вниз” від суб’єкта верховної влади. Звичайно ж, спрямованість на практичне втілення зазначеної основної правової ідеї не має нічого спільного з утопічними проектами побудови “суспільства тотальної рівності” (вже хоча б через те, що прагнення рівності правової свободи аж ніяк не передбачає в якості необхідного логічного наслідку рівності фактичної). Однак, мабуть, рух правового буття саме у цьому напрямку супроводжуватиметься поетапним зменшенням міри “суб’єктивної невдоволеності”, неодмінно пов’язаної з несправедливою диспропорційністю свобод, і, відповідно, стане онтологічним підґрунтям усвідомлення справжньої цінності права [24].

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що усунення корупційних ризиків в діяльності державних службовців виключить можливість порушення ними законодавства України, позитивно вплине на покращення роботи органів державної влади та сприятиме підвищенню їх авторитету.

Отже, вважаємо, що Україні необхідно підняти моральну культуру громадян, що стане поштовхом для подальшого розвитку нашого суспільства, суспільства – без корупції. Так це досить тяжкий та трудомісткий шлях, проте країна повинна його пройти, щоб вийти з кризи, щоб розвиватися та стати однією з провідних країн Європи, світу.

Закінчити варто впливом реалізації правових норм на формування правосвідомості.

Реалізація норм кримінального права на третьому рівні механізму кримінально-правового регулювання пов’язана зі скоєнням злочину і залученням винної особи до кримінальної відповідальності. Основною її

формою є застосування норм кримінального права до особи, що порушила кримінально-правову заборону (тобто юридичний обов'язок, визначений регулятивними правовідносинами). А оскільки юридичний факт – вчинення злочину – не є елементом кримінально-правового регулятивного механізму, а входить до складу охоронних правовідносин, то застосування норм кримінального права не є обов'язковою стадією кримінально-правового регулювання. Втім, було б неправильно вважати, що кримінально-правовий охоронний механізм «включається» тільки у зв'язку з порушенням кримінально-правових заборон. Він виконує також не менш важливі контрольну, попереджувальну й відновлювальну функції, які здійснюються незалежно від юридичних фактів, котрі вводять у дію механізм правозастосування.

Контрольна функція пов'язана насамперед із визначенням правомірності або протиправності поведінки і виявленням подій (злочинів), з якими кримінальний закон пов'язує настання тих чи інших юридичних наслідків. Однак до її змісту входить визначення станів і роботи інших елементів регулятивного механізму: ступеня досконалості кримінально-правових норм, рівня правосвідомості, ефективності механізму кримінально-правового регулювання загалом.

Дія попереджувальної функції пов'язана з обмеженням негативного впливу юридичних фактів (злочинів) на суспільні відносини: їх охорона специфічними кримінально-правовими засобами (необхідна оборона, затримання злочинця тощо), з'ясування причин виникнення юридичних фактів, їх нейтралізація й витіснення.

Відновлювальна функція (у специфічній кримінально-правовій формі (кримінальна відповідальність)) забезпечує відновлення нормального режиму роботи механізму кримінально-правового регулювання (шляхом загального і спеціального попередження) та

вдосконалює роботу його окремих елементів (вдосконалення кримінального законодавства, формування правосвідомості тощо).

Отже, взаємодія елементів механізму кримінально-правового регулювання на різних його рівнях має складний і суперечливий характер. По суті, кримінально-правове регулювання відбувається в різних режимах, які визначаються сформованим на тій чи іншій його стадії балансом між тими чи іншими ланками його механізму.

Список використаних джерел:

1. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент. Віче. Вересень 1995. С. 92.
2. Мойсеев Н. Н. Пути к созиданию. Москва: Республика, 1992. С. 41.
3. Білодід Ю. Гуманістична філософська традиція. Український акцент. Віче. Вересень 1995. С. 52.
4. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Львів: Кальварія, 2004. С. 17.
5. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості у контексті актуальних проблем сучасного правознавства. URL: http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/1_96983.doc.htm
6. Мадієвський С. Як це робилося в третьому рейху. *Дзеркало тижня*. № 6 (635) 17 лютого 2007. С. 20.
7. Слотердайк П. Критика цинічного розуму. Пер. з нім. Київ: Тандем 2002. С. 58.
8. Почепцов Г. Г. Теория и практика коммуникации. Москва: Центр, 1998. 352 с.
9. Там же. С. 204.
10. Там же. С. 204.

11. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние Санкт-Петербург: Питер, 2001. С. 16.
12. Там же. С. 16.
13. Там же. С. 15.
14. Там же. С. 44.
15. Там же. С. 45.
16. Лебон Гюстав. Психология народов и масс. Санкт-Петербург: Макет, 1995. С. 145.
17. Там же. С. 184.
18. Там же. С. 185.
19. Матвієнко В. Я. Соціальні технології. Київ: Українські пропілеї, 2001. С. 13.
20. Там же. С. 28.
21. Полосин В. С. Миф. Религия. Государство. Москва: Ладомир, 1999. С. 175.
22. Уледов А. К. Общественная психология и идеология. Москва: Мисль, 1985. С. 214.
23. Мартьянова Т. С. Роль правосвідомості в механізмі кримінально-правового регулювання. URL : http://www.nbu.gov.ua/pdf/Chkup_2017_2_55.
24. Дмитрієнко Ю. М. Становлення і розвиток української правової свідомості у контексті актуальних проблем сучасного правознавства. URL : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Pravo/1_96983.doc.htm.

Лепех Ю. С.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРО РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРАВОТВОРЧОСТІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Необхідно зазначити, що у науковій літературі відсутні комплексні наукові роботи щодо міжнародної юридичної техніки та її вплив на правотворчість національного законодавства України, що, на нашу думку, має важливе значення для розвитку національного законодавства України.

Під час підготовки законопроекту в Україні користуються Методичними рекомендаціями щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, Правилами оформлення проектів законів та основних вимог законодавчої техніки та іншими підзаконними нормативно-правовими актами.

У подальшому вважаємо за необхідність описати досвід Європейського Союзу, Англії, Бельгії, Нідерландів для того, щоб охарактеризувати значення міжнародної юридичної техніки правотворчості для національного законодавства України.

У Європейському Союзі для написання законодавчих актів використовують Спільний практичний посібник [1], який вказує на те, що складання правового акту повинно бути:

1. Чітким, легким для розуміння та однозначним.
2. Простим і лаконічним, уникаючи зайвих елементів.
3. Точним, не залишаючи невизначеності у свідомості читача.

Для законопроекування у Спільному практичному посібнику ЄС рекомендовано використовувати прості терміни. По можливості пропонують застосовувати просту мову. Стиль складання залежить від типу акту. Необхідно уникати використання майбутнього часу, використовуючи теперішній.

Розв'язання проблеми щодо правильного використання вимог юридичної техніки необхідно запровадити у вищих навчальних закладах на юридичних факультетах навчальну дисципліну «Юридична техніка».

Досвід роботи законодавчих органів Англії показує, що принцип зрозумілості законів базується на суб'єктивному судженні законопроекувальника. Принцип ефективності не може використовуватися без дослідження, хто буде використовувати законодавство і з якою метою. Таким чином, проведено дослідження, щоб встановити ефективні стандарти та прийоми законопроекування.

У дослідженні взяли участь особи, які використовували законодавство у повсякденній роботі: члени парламенту і міністри, посадові особи та керівники законопроектів, лобістські групи, судді, державні та приватні адвокати.

Результати дослідження продемонстрували труднощі, які виникають у читачів законодавства:

- 1) користувачі хочуть отримати більше інформації щодо мети закону;
- 2) користувачі використовують пояснювальні записки до актів на постійній основі, а не лише тоді, коли акт уперше приймається;
- 3) користувачі хочуть отримати практичну інформацію, яка пояснює будь-які зміни до чинного законодавства або нові нормативні акти, які можуть бути прийняті у результаті.

На підставі цих результатів у 2017 році була прийнята Постанова щодо складання законодавчих актів, в якій є основні вказівки щодо законопроекування:

- 1) чітке написання;
- 2) спеціальні терміни, які використовують у визначених обставинах;
- 3) юридична техніка;
- 4) вимоги щодо внесення змін та скасування.

У науковій літературі спостерігається тенденція до дослідження можливості автоматизованого проектування законодавства, що пов'язано із недостатньою якістю законодавчих актів. У Бельгії була розроблена система законодавчих проектів під назвою SOLON, якою останнім часом користується фламандська адміністрація. Система складається з двох частин:

- 1) матеріальна (зміст законів);
- 2) формальна (структура та зовнішнє оформлення).

Система Solon надає користувачеві необхідної підтримки для завершення складеного законопроекту таким чином, щоб він відповідав формальним критеріям законодавства. Формальними критеріями є нормативний характер, зрозумілість та публічність. Матеріальними критеріями є чіткість цілей, виконання, практичність, ефективність та сумісність із принципами правової безпеки та рівності прав.

Джерелами правил законодавчої техніки є:

- 1) нормативні акти, які містять правила законодавчої техніки щодо опублікування та виконання законодавчих актів;
- 2) адміністративний циркуляр, що містить вказівки щодо техніки законодавчих актів;
- 3) неофіційні методичні рекомендації у формі наукових досліджень вчених.

У літературі зазначають ще такі комп'ютерні системи законопроекування, які використовуються у Нідерландах та Італії: LEDA і OBW (Нідерланди); LEXEDIT (та його оновлені версії LEXEDIT 2, LEXEDIT 3), IRI-AL, ARIANNA, NORMA в Італії.

Зазначено, що розробниками цих комп'ютерних програм є особи без юридичної освіти, що на нашу думку, є прогалиною.

Отже, перевагами комп'ютерною системи SOLON є:

1) система допомагає проектувальнику уникнути помилок і скласти проект швидше та ефективніше;

2) складання законопроекту стає більш доступним завдяки можливості пошуку системою необхідних ключових слів у довідковому файлі [2].

У цілому ж, у міжнародній практиці склалися фактично єдині підходи до підготовки законів, які умовно можна назвати правилами законодавчої техніки. Так, при законопроекуванні у різних країнах рекомендується дотримуватися таких правил законодавчої техніки:

1) стосовно назви та преамбули: назва проекту повинна бути стислою, описовою і значущою (тобто бути ідентифікатором закону), преамбула не повинна містити правові норми;

2) стосовно структури закону: положення закону повинні слідувати один за одним, у логічній послідовності; окремі його елементи розміщуються, як правило, в такому порядку: назва, терміни (поняття), положення щодо сфери застосування; способи здійснення, корелятивні зміни, зокрема, скасування, перехідні положення, норми про набрання чинності, додатки.

Закон поділяється на частини лише тоді, коли кількість статей (пунктів) дає можливість згрупувати їх в категорії, що являють собою єдину достатню концептуальну цілісність.

Стаття є базовим елементом закону. Статті нумеруються послідовно арабськими цифрами, незалежно від того, розподілений нормативно-правовий акт на частини чи ні. Статті мають бути настільки стислими, наскільки це дозволяє ясність та якість викладу. Нумерація статей не змінюється, навіть коли до закону вносяться зміни;

3) стосовно стилю та синтаксису: закон складається згідно з прийнятими правилами синтаксису та граматики.

Запозичення з іноземних мов виправдані лише в тому випадку, коли слово іноземного походження інтегрувалося в рідну мову, втім надається перевага неологізмам, що відповідають духу рідної мови.

У тексті закону можуть вживатися тільки загальноживані та відомі скорочення;

4) стосовно посилань: слід уникати посилань, якщо вони не є обов'язковими;

5) стосовно назв статей: назва статті має бути стислою та описовою за змістом; вона не резюмує її зміст, а дає лише ключові слова. Назва статті не повинна містити дієслів;

6) стосовно додатків: додатки містять перелік елементів, включення яких до тексту ускладнило б його читання. Додатки нумеруються послідовно арабськими цифрами; слідом за їх назвою йде виділене курсивом нагадування, про те, якому положенню тексту вони відповідають.

Таким чином, можна зробити висновок, що необхідним є прийняття в Україні Закону України «Про нормативно-правові акти», який стандартизує, уніфікує та закріпить вимоги та правила юридичної техніки.

Зважаючи на міжнародний досвід Нідерландів, де існує Академія законодавства, вважаємо за необхідне, при законопроектуванні дотримуватися принципу спеціалізації, тобто підготовка законопроектів особами зі спеціальними знаннями та дипломами.

Важливим є підготовка спеціальних посібників із законопроекування, а також використання спеціальних комп'ютерних програм, що також дозволяє створення Єдиного реєстру законодавчих помилок.

Список використаних джерел:

1. Joint Practical Guide of the European Parliament, the Council and the Commission for persons involved in the drafting of European Union legislation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. 76 с. URL : <https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/EN-legislative-drafting-guide.pdf> (дата звернення: 23.06.2020).

2. Stijn Debaene, Rafvan Kuycand Bea Van Buggenhout Legislative Technique as Basis of a Legislative Drafting System. *Jurix*. 1999. P. 23-99. URL : <http://jurix.nl/pdf/j99-03.pdf> (дата звернення: 23.06.2020).

Марусяк Л. О.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «УжНУ» Львівська філія*

Павлюк Н. М.
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗГІДНО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

На виконання вимог Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод створено й міжнародні стандарти виконання функцій поліцейськими структурами. В їх основу покладено принципи захисту прав людини, демократії та законності. При захисті і служінні громаді поліція не проводить незаконної відмінності на основі раси, статі, релігії, мови, кольору шкіри, політичних переконань, національного походження, майнового, станового або іншого положення.

Так, у прийнятій в 1979 році Парламентською Асамблеєю Ради Європи Декларації про поліцію підкреслюється важлива роль поліції у створенні мирного суспільства, де панує порядок і громадський спокій, необхідного для повного здійснення прав людини і фундаментальних свобод, гарантованих Європейською Конвенцією по правам людини й іншими національними і міжнародними інструментами [1, с. 77-81]. Декларація про поліцію у правовому порядку закріпила статус та базові принципи роботи поліції, а також підтвердила положення міжнародних документів ООН щодо стандартів у сфері правоохоронної діяльності.

Беручи до уваги принципи, викладені у Кодексі поведінки для співробітників правоохоронних органів Організації Об'єднаних Націй і

резолуції Парламентської Асамблеї Ради Європи про Декларацію про поліцію, у вересні 2001 року Комітетом Міністрів Ради Європи прийняті Рекомендації «Про Європейський кодекс поліцейської етики», у яких зазначається, що враховуючи, що діяльність поліції значною мірою провадиться в тісному контакті з громадськістю, визнаючи, що більшість європейських поліцейських організацій – окрім забезпечення правопорядку – виконують соціальні, а також сервісні функції в суспільстві, впевнені, що довіра населення до поліції тісно пов'язана з їх ставленням та поведінкою з громадськістю, зокрема, їх повагою до людської гідності та основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини. Рекомендації наголошують на дотриманні поліцією у своїй діяльності основоположних прав кожного, таких як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном [2]. Таким чином Рекомендації безпосередньо підкреслюють необхідність здійснення поліцією заходів щодо охорони майна осіб.

У грудні 1998 року «Міжнародною Амністією» були розроблені «Десять правозахисних стандартів для правоохоронних органів». Ці стандарти засновані на стандартах ООН до правоохоронних органів і включають наступне: кожна людина має право на рівний захист закону, без дискримінації за будь-якими ознаками, особливо від насильства та загроз.; слід проявляти співчуття та поваги до всіх жертв злочинів, на охорону їх безпеки та приватного життя; незастосування сили, за виключенням тих випадків, коли вони суворо необхідні та у мінімально необхідному обсязі; уникнення застосування сили проти незаконних, але мирних зібрань; саму ж смертоносну силу слід застосувати лише там, де це абсолютно неминуче, щоб врятувати своє життя або життя інших людей; арешт має здійснюватися на достатніх підставах та у відповідності із законними процедурами надання можливості затриманим зв'язатися із родичами та

адвокатом, а також отримати необхідну медичну допомогу; гуманне поводження з усіма затриманими; не виконувати злочинних наказів щодо здійснення та приховування здійснення позасудових страт чи «зникнень»; всі порушення цих основних стандартів слід повідомляти керівництво та прокуратуру [3].

Окремо Кабінетом Міністрів Ради Європи розроблені рекомендації щодо здійснення адміністративної діяльності будь-якими адміністративними органами, які встановлюють мінімальні стандарти дотримання прав, свобод та інтересів осіб. Так, Рекомендацією № R(80)2 1980 р. щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами передбачені стандарти захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб від свавілля або будь-якого іншого неналежного використання дискреційних повноважень. Резолюцією № (77)31 закріплені принципи процедури щодо прийняття адміністративних актів в ході здійснення дискреційних повноважень. Доповненням до цих рекомендацій стала Рекомендація № R(91)1 стосовно адміністративних санкцій, яка застосовується до адміністративних актів, що передбачають накладення стягнень на осіб у зв'язку з їхньою неправомірною поведінкою у вигляді чи то штрафу, чи то будь-якого іншого карального заходу грошового або не грошового характеру [4, с. 460-470].

Ці стандарти, як слушно відмічає А.Грінь, у сукупності з положеннями Конвенції про захист прав людини та основних свобод як «стрижнем» людиноцентристської ідеології, визначають межі діяльності адміністративних органів у ході реалізації дискреційних повноважень, спрямованість їх служіння інтересам, насамперед, громадян [5].

Отже, міжнародні стандарти діяльності поліції щодо адміністративно-правового захисту права власності є системою, що складається із універсальних і регіональних стандартів захисту прав

людини, міжнародних стандартів захисту права власності, стандартів діяльності поліції та стандартів здійснення адміністративної діяльності. У сукупності вони дозволяють поліції більш ефективно виконувати завдання щодо адміністративно-правової охорони і захисту права власності в інтересах особи, держави і суспільства, результативно впливають на реалізацію відносин власності з метою їх упорядкування й захисту від протиправних посягань з боку третіх осіб та держави.

Список використаних джерел:

1. Сборник документов Совета Европы в области защиты прав человека и борьбы с преступностью. Москва, СПАРК. 1998. С. 77-81.

2. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 на 765-му засіданні заступників міністрів). URL : <https://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/rec1.pdf> (дата звернення 27.04.2020).

3. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ (відповідь на виклик XXI століття) / редкол. : Ю. І. Римаренка, Я. Ю. Кондратьєва. Київ, 2003. 292 с.

4. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / упоряд. : В. П. Тимошук. Київ, Факт, 2003. 496 с.

5. Грінь А. А. Дискреційні повноваження органів виконавчої влади України та їх реалізація: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 246 с.

Павлюк Н. М.
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права та психології
НУ «Львівська політехніка»*

Кіселик М. О.
*студент 3 курсу
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ» В ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ

Перші згадки про зобов'язання з точки зору юриспруденції з'явилися в римському праві. Згідно з доктриною римського права зобов'язання (*obligatio*) визначається наступним чином:

1) «Зобов'язання являє собою правові кайдани, в силу яких ми примушуємось що-небудь виконати згідно з законами нашої держави»;

2) «Сутність зобов'язання є не в тому, щоб зробити нашою яку-небудь тілесну річ або який-небудь сервітут, а в тому, щоб зв'язати перед нами іншого і він нам що-небудь дав, зробив або надав» [1, с. 49]. З цих визначень можна зрозуміти, що римляни вважали людину вільною від інших людей до тих пір, поки вона не вступить в зобов'язання. Після укладення останнього вона зв'язує себе правовими кайданами. В римському праві зобов'язання – це складне юридичне поняття, правовідношення, в якому сторонами є кредитор і боржник, а змістом є права і обов'язки сторін. Кредитор в зобов'язанні має право вимагати здійснення від боржника певної юридичної дії [1, с. 50].

В епоху Середньовіччя під «зобов'язанням» розуміли правовідносини, в силу яких особа, яка порушила інтереси іншої особи, зобов'язана була вчинити на користь потерпілої сторони певні дії, тобто відновити баланс порушеної соціальної рівноваги. Лише епоха пізнього

Середньовіччя внесла свої корективи в зміст категорії «зобов'язання», розуміючи його як угоду декількох осіб, у результаті якої в сторін виникають юридичні права й обов'язки [2, с. 67].

У XVII–XVIII ст. в зв'язку з розвитком на території сучасної України товарно-грошових відносин розвивався й інститут зобов'язання. Особливістю норм, які в цей час врегульовували зобов'язання, була відсутність їх у вигляді письмового документу, оскільки основним джерелом права залишалися звичаї. Наявні окремі акти були лише записаними звичаєвими нормами, як, наприклад, кодифікована збірка звичаєвих норм під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ». Під зобов'язанням в цей період розуміли право однієї особи на майно іншої особи, яка не виконала договір чи заподіяла шкоду [3, с. 79]. «Права, за якими судиться малоросійський народ» встановлювали форму, строк виконання зобов'язань, а також відповідальність за їх неналежне виконання або невиконання [4, с. 6].

В період перебування території України в складі СРСР інститут зобов'язання був закріплений в Цивільному кодексі 1922 р. і Цивільному кодексі 1963 р. Врегулювання зобов'язання Цивільним кодексом відображало цивілістичний підхід до зобов'язання. Так, згідно зі ст. 106 ЦК 1922 р. зобов'язання – це таке правовідношення, за яким одна сторона (кредитор) має право вимагати від іншої (боржника) вчинення певної дії (передачі речі, виплати грошових коштів) чи утримання від певної дії.

У Словнику української мови (1970-1980 рр.) слово «зобов'язання» має такі значення: 1) поставлене перед собою завдання, обіцянка, які неодмінно повинні бути виконані; 2) грошовий позиковий документ [5].

Отже, сторонами зобов'язання є конкретно визначені особи, об'єктом зобов'язання є певна поведінка зобов'язаної особи та зобов'язання виникає на основі визначених юридичних фактів.

Таким чином зобов'язання – це загальноюридична категорія, яка при своєму конкретному використанні набуває характеру галузевого інструментарію. Право зобов'язань спрямоване на виявлення загальних закономірностей правового регулювання на міжгалузевій основі з найрізноманітніших підстав їх виникнення: господарсько–правових оплатних і безоплатних відносин, відносин державної підтримки, фіскальних, а також змішаних відносин.

Список використаних джерел:

1. Коломієць Н. Становлення господарського зобов'язання як правової категорії. *Право України*. 2006. № 4. С. 48-51.
2. Майданник Р. М. Поняття зобов'язання в цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 67.
3. Подцерковный О., Черновол А. Законодательственные проблемы, способствующие умышленному неисполнению хозяйственных обязательств. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 7. С. 78-81.
4. Майданник Р. М. Місце зобов'язань в праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 4. С. 3-7.
5. Завальна Ж. В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 147-150.

Пришляк Г. Я.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯН ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ

Проблеми взаємин громадян і органів державної влади належать до числа найскладніших і найвідповідальніших у суспільних відносинах. Теоретичне осмислення їх сутнісного значення, напрацювання на основі узагальнення досвіду практичних рекомендацій – необхідна умова наукового ефективного управління суспільними процесами. Обґрунтування поняття «демократичний контроль» як принципово нової для вітчизняної науки юридичної категорії, а також конструктивне вирішення таких завдань, як визначення принципів демократичного контролю та проблем співвідношення та взаємодії різних його форм; як з'ясування передумов утвердження демократичного контролю й основних етапів його становлення та розвитку; як дослідження системи демократичного контролю та його основних складових частин і визначення подальших шляхів вдосконалення цього інституту; як формування концепції реалізації демократичного контролю в Україні; як виявлення тенденцій розвитку і удосконалення демократичного контролю в сучасних динамічних правових реаліях, а також вирішення ряду інших проблем теорії та практики демократичного контролю – усе це вимагає формування цілісної методології дослідження демократичного контролю як окремого, самостійного та важливого правового інституту.

Безумовно, одна з найгостріших проблем сучасних теоретико-правових досліджень полягає у формуванні методології дослідження того чи іншого явища державно-правового буття, що є предметом відповідних

досліджень. Методологія досліджень проблем демократичного контролю також не виняток.

Проблеми методології в теорії держави та права завжди були актуальними й залишилися такими донині. Це підтверджується значною кількістю наукових доробок вітчизняних авторів, серед яких М. С. Кельман, Д. А. Керімов, М. І. Козюбра, В. М. Корельський, М. Н. Марченко, П. М. Рабінович, П. С. Самощенко, В. М. Сирих, О. Ф. Скакун, О. В. Сурілов та ін.

Методологія дослідження проблем форм демократичного контролю, як і будь-якого іншого спеціального предмета загальної теорії держави і права, має за основу передусім систему різнопорядкових за змістом і формою методів. Іншими словами, першоосновою методології є метод (з давньогрецької – шлях пізнання).

У сучасній юридичній науці під методом науки прийнято розуміти сукупність принципів, правил, прийомів і способів пізнання державно-правових явищ. Метод науки у загальній теорії держави і права – це шлях, що веде до раціональної, а відтак зрозумілої і конкретної відповіді на запитання теоретичного пізнання, чи практичного досвіду, чи пошуку меж цього пізнання [1, с. 88]. Це визначення співвідноситься і з методологією дослідження проблем демократичного контролю, основу якого становлять безперечно основні методи науки теорії держави і права.

Традиційним для юридичної науки є положення про те, що її методи становлять чітку систему, що будується на певних ієрархічних рівнях. Умовно можна виділити такі системи методів: загальнофілософські, загальнонаукові, спеціальні та приватнонаукові методи пізнання теорії держави і права [1, с. 89].

Так, загальнофілософські методи формують основні методологічні підходи до дослідження основ демократичного контролю та світогляд дослідників цієї теоретико-правової проблематики.

Дієвим у дослідженні теоретико-правових засад демократичного контролю залишається детермінаційний методологічний підхід, запропонований Лапласом. Отже, визначити категорію «демократичний контроль» і виявити її юридичні властивості, зокрема, принципи цієї форми демократії, неможливо без з'ясування причинно-наслідкових зв'язків між досліджуваним явищем і соціальним середовищем.

Певні перспективи методологічного порядку в дослідженні проблем розвитку демократичного контролю зберігаються і за методом історизму, класова спрямованість якого характерна і для форм демократичного контролю, адже генеза народного контролю має переважно формаційний характер, а основні віхи розвитку цього інституту тісно пов'язані з соціальними перетвореннями, які зазвичай мають класовий або національний характер.

Зберігають свою актуальність і діалектичні методологічні підходи, основані на всебічному охопленні проблем теорії та практики форм демократичного контролю, на вивченні зв'язків інститутів безпосередньої та представницької демократії в організації контролю народу за державними органами в Україні. Діалектичний підхід важливий і в розв'язанні парадигми, що стосується минулого, теперішнього і майбутнього демократичного контролю.

Протягом останніх років у вітчизняній теоретико-правовій науці широко застосовуються новітні, раніше невідомі або й заборонені за радянських часів методологічні підходи, що дають можливість на сучасному рівні досліджувати проблеми державно-правового буття. До таких слід зарахувати екзистенціалізм, персоналізм, біхевіоризм, нормативізм, синергетизм, соціологічна школа, психологічна школа, які істотно збагачують загальнолюдські уявлення про зміст теорії держави і права. У гармонійному поєднанні з іншими методами вони сприяють

формуванню комплексної методології дослідження проблем демократичного контролю в Україні.

Важливим методологічним інструментарієм вивчення проблем демократичного контролю в Україні є й загальнонаукові методи пізнання, серед яких слід відзначити системний метод. Його використання дає змогу дослідити сформульовану проблему в єдності її соціального змісту і юридичної форми, здійснити всебічний аналіз форм демократичного контролю в Україні за діяльністю органів державної влади й управління.

Статистичний метод, який відноситься до спеціальних методів загальної теорії держави та права, дозволяє виявити ефективність дій правових форм демократичного контролю, визначити їх вплив на суспільні процеси.

Так, у юридичній науці повинні становити інтерес дані про участь виборців у референдумах, рівень їх активності, кількісні показники про форми зв'язку державних посадовців з народом тощо.

Похідним від системного є функціональний метод, який дає змогу пізнати механізм функціонування структури елементів демократичного контролю – народовладної ідеології, відповідного законодавства України та правового механізму реалізації демократичного контролю. У цьому випадку функціональний метод пізнання інституту демократичного контролю трансформується в структурно-системний метод.

Ще одним і спеціальних методів загальної теорії держави і права є соціологічний метод, який дозволяє глибоко, з урахуванням потреб суспільної практики підійти до вирішення питань такого інституту як демократичний контроль, а також й виявити низку нових проблем. Крім того, багато соціологічних засобів таких, як експеримент, опитування населення, спостереження та ін., можуть використовуватися для прогнозування таких явищ у сфері здійснення демократичного контролю як контроль народу над органами державної влади, їх посадовими

особами, реалізація повного комплексу політичних прав і свобод людини й громадянина тощо. Це в свою чергу дасть можливість на науковому рівні обґрунтувати ті соціальні чинники (сприятливі, позитивні або негативні), які перешкоджають розвитку, дієвості демократичного контролю та запропонувати шляхи їх подолання.

Особливе значення в теоретичній науці про державу і право має порівняльно-правовий (компаративний) метод дослідження [1, с. 98], який належить до групи приватних методів. За допомогою даного наукового способу, ми можемо проаналізувати етапи становлення інституту демократичного контролю в різних державах світу і на цій основі виробити рекомендації щодо вдосконалення організації та дієвості правових форм демократичного контролю в Україні.

Таким чином, перелік методів, що застосовуються для дослідження проблем демократичного контролю та його правових форм, звісно, не є вичерпним, оскільки сама методологічна система загальної теорії держави і права, якій властивий постійний динамізм, перебуває на стадії активного розвитку, а отже, поповнюється новими методами.

Безперечно, ці методи можуть бути включені у методологію дослідження проблеми демократичного контролю в Україні.

Вочевидь проведення таких досліджень може сприяти формуванню спеціальних методів, які будуть властиві лише для досліджень теоретико-правових основ демократичного контролю. Тому розвиток дієвого демократичного контролю в умовах сучасного державотворення, безумовно, буде сприяти й удосконаленню методології відповідних наукових досліджень в Україні.

Список використаної літератури

1. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: методологічні проблеми розвитку та системний аналіз: монографія. Тернопіль : Тернограф, 2007. 152 с.

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМИ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ

Запровадження в Україні виключного права адвокатів на представництво в судах стало наслідком довгої та плідної праці галузевих експертів та спеціалістів.

Мета була єдина – запровадження професійного інституту захисту прав та свобод громадян, суб'єктів господарювання, а також державних органів та органів місцевого самоврядування [1].

Проте, адвокатська монополія у такому вигляді викликала значні проблеми організаційного та матеріального характеру і у зв'язку з цим внесено проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)».

За чотири роки повністю не вступивши у законну силу адвокатську монополію частково намагаються відмінити.

Постійними аргументами на користь продовження дискусії про адвокатську монополію виступають:

1) недоступність адвокатських послуг та відсутність належного механізму відшкодування адвокатам за долучення до справи для надання адвокатських послуг;

2) вирішення питання доступності адвокатських послуг для громадян у певних випадках, а саме практично запросити адвоката в певний час, період, місцевість та інше.

3) недостатність кількості практикуючих адвокатів, а отже проблема вибору представника для певного випадку.

Зробити висновок про явище можна тільки, якщо застосовувати його на практиці певний період часу, якщо зберігати адвокатську монополію, то можливо з часом ситуація з якістю захисту в кримінальному процесі та інших видах надання адвокатських послуг значно покращиться.

Варто зазначити позитивні характеристики адвокатської монополії в Україні:

- 1) ефективність та професійність адвокатських послуг, яка забезпечується відповідальністю адвоката;
- 2) професійна підготовка адвоката, яка передбачає складення іспиту, етичні правила та відповідальність за порушення своїх обов'язків адвокатом;
- 3) позитивне схвалення існування адвокатської монополії частиною науковців та практикуючих юристів;
- 4) підтримання адвокатської монополії міжнародними установами;
- 5) важливість адвокатської монополії для кримінального процесу через його публічний характер та вплив на права людини;
- 6) збільшення важливості адвокатів для захисту прав потерпілого у кримінальному процесі, що набуває актуальності;
- 7) механізм відшкодування витрат адвокатам достатньо просто вдосконалити запозичивши закордонні практики;
- 8) адвокатський корпус чисельний, що повною мірою дозволяє підшукати адвоката, ніж пізніше вирішувати наслідки у випадку неякісного захисту.

Проте, незважаючи на позитивні характеристики та етапи впровадження адвокатської монополії виникли труднощі в процесі її запровадження, тому 29.08.2019 року до Верховної Ради України подано проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії).

14 січня 2020 року Верховна Рада України прийняла постанову «Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії)». У постанові зазначено, що відповідно до статті 149 Регламенту Верховної Ради України Верховна Рада України постановляє законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) попередньо схвалити.

Верховна Рада України постановила внести до Конституції України такі зміни:

1. Статтю 131-2 викласти в такій редакції: «Стаття 131-2. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює захист особи від кримінального обвинувачення».

2. Підпункт 11 пункту 16-1 розділу XV «Перехідні положення» вилучити [2].

Звертаємо увагу на важливий для законодавства нюанс: ідеться про зміну ст. 131-2 Конституції, а не про «комплексну» відмову від адвокатської монополії, що потребує внесення відповідних змін до всіх дотичних нормативно-правових актів – починаючи від закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і завершуючи усіма процесуальними кодексами.

Список використаних джерел:

1. Мацко В. Адвокатська монополія – так чи ні? URL : <https://unba.org.ua/publications/4640-advokats-ka-monopoliya--tak-chi-ni.html>.
2. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) : Постанова Верховної Ради. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434-20#Text> (дата звернення 17.07.2020).

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Гуцало А. Г.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ІСТОРІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Протиправні посягання на власність негативно впливають на соціальні й економічні процеси, що відбуваються в суспільстві, виступають детермінантами, які здатні перешкоджати зростанню матеріального добробуту громадян України й розвитку української економіки загалом, що позначається на загальному стані злочинності.

Зародження самостійного інституту «злочини проти власності» можна умовно віднести до ХІХ ст., фундаторами дослідження цієї проблематики були такі науковці, як: Л. С. Білогриць-Котляревський, В. В. Йосипов, М. Д. Сергієвський, І. Я. Фойницький та ін.

У сучасний період значний внесок у становлення та розвиток окремих теоретичних поглядів щодо окресленої проблематики зробили такі вчені, як: Д. П. Альошин, П. П. Андрушко, Н. О. Антонюк, В. Д. Базилевич, В. С. Батиргареева, Ю. В. Баулін, А. С. Беніцький, П. С. Берзін, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Б. І. Газдайка-Василишин, В. О. Глушков, Б. М. Головкин, А. А. Кундеус, Є. В. Лащук, С. Я. Лихова, К. Б. Марисюк, М. І. Мельник, О. А. Мірошніченко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, П. В. Олійник, М. І. Панов, А. В. Савченко, О. В. Смаглюк, В. Я. Тацій, В. В. Тищенко, Ю. В. Філей, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, О. В. Чус, А. Ю. Швець, Ю. Л. Шуляк, Н. В. Яницька, Н. М. Ярмиш та ін.

З метою повного розкриття тематики кримінально-правової охорони власності в Україні знадобиться проаналізувати історію цього питання в Україні.

Злочини проти власності, наприклад крадіжки, були відомі ще задовго до появи Руської Правди [1, с. 25]: такі стародавні пам'ятники права, як закони Мойсея, Закони XII таблиць, вважали посяганням на власність крадіжку й пошкодження чужого майна [2, с. 36].

Але, серед рукописів, що дійшли до наших часів, Руська Правда була першим стародавнім пам'ятником права слов'ян, у якому значне місце відведено кримінально-правовій охороні власності [3, с. 96]. Також, у Руській Правді охорона права власності мала свої характерні особливості, зокрема у формулюванні кваліфікації злочинів, видах покарання за такі злочини та порядку його призначення.

Проте, можна відмітити наявну проблему стародавніх нормативних актів, яка полягає у відсутності деталізації та уточнення переліку злочинів проти власності.

Цікавим елементом у злочинах проти власності часів Руської Правди відмічаємо предмет злочину, який зберігає в собі тогочасні особливості. До предмету злочину за Руською Правдою відносили землю, тварин, худобу, птахів, річкові та морські судна, предмети господарського обігу та інші речі матеріального світу.

Продовжуючи аналіз історії правового регулювання злочинів проти власності потрібно здійснити аналіз конкретних актів законодавства. Пізніше (XIV – середина XVII ст.) відмічаємо значну кількість норм про охорону власності у законодавчих актах. Характерним в той час було існування на території України князівств, включно з Литовським князівським об'єднанням [4, с. 67]. Цей факт значно ускладнив процес вдосконалення та уніфікації законодавства про злочини проти власності, тому була проведена значна робота для приведення норм та звичаїв до

єдиного акту законодавства. За результатами цієї роботи прийнято Судебник Казимира IV, затверджений на провінційному сеймі у Вільно в 1468 р. Позитивним вже по завершенні уніфікації відмічаємо зібрання до єдиного документа законодавства, а також норм звичаєвого права, права цієї місцевості, привілеїв та практики застосування законодавства.

Предметом посягання визнано рухоме майно. Загалом відповідно до Судебника Казимира IV системи злочинів проти власності ще не зведено до єдиної, також не надано змісту термінів «крадіжка», «грабіж», «розбій» та інших. Натомість їх узагальнено в єдиний термін «пограбування». Згідно із цим джерелом права, викрадення коня вважали посяганням на особливо коштовну річ, що повністю відповідало звичаєвому праву, яке вплинуло на законодавство того часу [5, с. 58].

Наступним нормативним документом, який прийнятий після цього були Статути Великого князівства Литовського. Це пояснюється тогочасною належністю частини території до цієї держави. Вони в змісті містили певні розділи, які присвячені злочинам проти власності [6, с. 11-16]. Проте, належного розмежування та визначення термінів, як і в інших документах не було.

Звичаєве право ще довго зможе впливати на формування кримінального законодавства. Ця тенденція має позитивні та негативні характеристики. Позитивним відмічаємо практичну апробацію норм для застосування. Негативним можна назвати характерні недоліки уніфікації норм, термінів та змісту. В період козацької доби на постійну трансформацію злочинів проти власності впливали норми звичаєвого права [7, с. 90].

Прийняття Соборного Уложення 1649 р. стало наступною важливою віхою регулювання відносин власності кримінально-правовими засобами. [8, с. 76-77]. Характерною особливістю законопроекту став поділ злочинів проти власності на певні види, проте не в межах кримінального права.

Крадіжку вважали кримінальним злочином, а грабіж належав до так званої «цивільної неправди»; таким визнавали насильницьке заволодіння майном, за вчинення якого у винного забирали майно, призначали пеню тощо [9].

Таке положення відрізняється від сучасного змісту крадіжки та грабежу, за які зараз в межах кримінального законодавства призначається покарання. Причому грабіж зараз належить за ступенем тяжкості до злочинів більш важких, ніж крадіжка. Таким чином, зазнали істотних змін види злочинів та призначення за них покарання, що значною мірою сприяє ефективній охороні права власності, адже між цими поняттями існує прямий зв'язок.

Процес вдосконалення законодавства, яке регламентує кримінально-правову охорону власності пройшло у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. В той період австрійський уряд штучно об'єднав українські та польські землі в єдиний адміністративний край під назвою Королівство Галичини та Володимерії [10, с. 71-79].

Вже з 1772 р., на західноукраїнських землях поступово було запроваджено австрійське законодавство [11, с. 46-47], яке мало свої відмінні характеристики.

З часом кримінальне законодавство значно ускладнилося та урізноманітнілося не характерними для раніших періодів злочинами. В 1654 році Богдан Хмельницький уклав відомі та суперечливі для українського законодавства Березневі статті, джерелом кримінального права став прийнятий у 1715 р. Артикул Військовий Петра I. Цим документом встановили кримінальну відповідальність за привласнення речей, взятих на збереження, а також привласнення і розтрату довіреного майна та привласнення знахідки як самостійні злочини проти власності [12, с. 15].

Таким чином, відмічаємо вже наявність певної системи у злочинах проти власності, зокрема характерних для цієї системи злочинів проти

власності з вилученням майна, розтратою майна та привласненням знахідки.

Наступні документи часів Російської імперії вдосконалили систему та зосередили увагу на запровадженні шахрайства, як виду злочинів проти власності. В той період Звід законів Російської імперії прийнятий у 1832 р. включав повністю структуровані частини «Про злочини і проступки проти власності приватної особи». В цій частині документу закріплено види злочинів проти власності: розбій, грабіж, злодійство-крадіжка і злодійство-шахрайство [13, с. 565]. Видно, що вже майже двісті років тому, охороні власності кримінально-правовими заходами приділялась значна увага, проте не всі злочини були наділені таким самим змістом, як у сучасному кримінальному законодавстві.

Причому визнавалось та наголошувалось саме на охороні права приватної власності особи, з визначенням термінів та досить складними для того періоду законодавства формулювання і юридичної техніки. В Особливій частині Уложення визначено систему майнових злочинів, в яких майно визнавалось «об'єктом злочинних посягань не само по собі..., а лише як конкретний предмет юридичного панування людини, як одна із частин її правової сфери» [9, с. 158].

Питання об'єкту майнових злочинів з того періоду не полишається науковцями та відображається у законодавстві. Наприклад, вже 22 березня 1903 р. затверджено нове Кримінальне уложення, в якому об'єктом злочинів визнано «майно в цілому» [13, с. 6].

Термін майно звичайно в цьому уложенні досить широкий, проте уніфікації термінів немає і зараз, тому наявність позначення у той період відмічаємо, як позитивну для кримінального права тенденцію.

Проте, в той період були і дискусійні тенденції в законодавстві, яке регламентує злочини проти власності. Так, в названому Кримінальному уложення об'єднали крадіжку й ненасильницький грабіж в один склад

злочину, назвавши цей злочин терміном «крадіжка», у змісті якої знаходимо таємне або відкрите викрадення чужого майна [14, с. 96-101]. Вказане формулювання з'являється після того, як у попередніх законах крадіжка і грабіж являли собою подібні склади злочинів.

З'являється формулювання мети вчинення злочинів проти власності, що загалом має важливе значення для кваліфікації цих злочинів та свідчить про ускладнену структуру злочинів проти власності. Передбачено, що для крадіжки, розбою й шахрайства – метою вчинення злочину є привласнення майна, а вже вимагання характеризується – отриманням для себе або іншої особи майнової вигоди [15, с. 18].

Загалом характерними для цього періоду визнаємо формування класифікації злочинів проти власності (корисливі, некорисливі) [9, с. 159-160], а також важливим запровадженням потрібно визнати розширену їх систему.

Цікавим нововведенням з часом стало прийняття окремих законів, які регламентують охорону власності від злочинних посягань. З метою покращення ефективності боротьби з шахрайством прийняті норми Закону «Про шахрайство» від 18 липня 1919 р. Цей закон складався з витягів з артикулів Статуту про покарання, які накладалися мировими судьями, та Уложення про покарання. В законі диференціацію відповідальності за шахрайство здійснено за ознакою розміру викраденого та кількістю вчинених діянь.

У 1991 році Україна стала незалежною державою, що значною мірою вплинуло на процес створення нового та вдосконалення існуючого законодавства, в тому числі кримінального. В той період кримінальне законодавство послаблюється. Вагомим результатом законодавчої роботи, яка тривала десять років стало прийняття у 2001 р. Кримінального кодексу України, який вступив у законну силу 11 вересня 2001 р. Кримінальний кодекс України повною мірою деталізував в особливій частині різні

злочини, в тому числі детально вказані злочини проти власності.

Список використаних джерел

1. Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. Москва : Юридическая литература, 1984. Т. 1. Законодательство Древней Руси. 432 с.

2. Чигир В. Собственность и право собственности. Их сущность. Дискуссии о понятиях «собственность» и «право собственности». *Судов веснік*. 2005. № 3. С. 36.

3. Законодательство Древней Руси // Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова ; отв. ред. В. Л. Янин Москва, 1984. Т. 1. 430 с.

4. Грищук В. К. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження : монографія / В. К. Грищук, О. Ф. Пасека. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с.

5. Ковальова С. Г. Судебник Великого князя Казимира Ягайловича 1468 року : монографія / С. Г. Ковальова. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 112 с.

6. Кочои С. М. Ответственность за корыстные преступления против собственности : учеб.-практ. пособ. 2-е изд., доп. и перераб. Москва, 2000. 287 с.

7. Захарченко П. П. Історія держави та права України : навч. посіб. для дист. навч. Київ : Університет «Україна», 2005. 208 с.

8. Соборное Уложение 1649 г. // Российское законодательство X-XX веков : в 9 т. Т. 4. Москва : Юрид. лит., 1985. С. 76-77.

9. Фойницкий И. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные. 5-е изд. Санкт-Петербург : Тип. М. М. Стасюлевича, 1907. 442 с.

10. Бойко І. Покарання на українських землях за кримінальним законодавством Австрії та Австро-Угорщини (1772-1918 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2014. Вип. 59. С. 71-79.
11. Кульчицький В. С. Джерела права в Галичині за часів австрійського панування. *Проблеми правознавства*. 1971. Вип. 19. С. 46-47.
12. Сводъ законовъ Россійской имперіи, изданія 1857 года. Томъ пятнадцатый. Законы уголовные. Санкт-Петербург : Въ Типографіи Второго Отдѣленія Собственной Его Императорскаго Величества канцеляріи, 1857. 829 с.
13. Жижиленко А. А. Преступления против имущества и исключительных прав. Москва : Рабочий Суд, 1928. 208 с.
14. Хилюта В. В. Имущество как предмет преступлений против собственности в уголовном праве. *Государство и право*. 2009. № 7. С. 96-101.
15. Винокурова Н. С. Актуальные проблемы уголовно-правовой характеристики вимогательства. *Российский следователь*. 2005. № 4. С. 18.

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Дума Р. Я.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Кримінально-виконавча система України перебуває на теперішньому етапі розвитку українського законодавства та становить комплекс державних, правових, економічних, соціальних та психологічних інститутів, які забезпечують діяльність органів і установ виконання покарань та пробації Міністерства юстиції України.

Постійні зміни у структурі та підпорядкуванні кримінально-виконавчої системи України вплинули на її функціонування.

Проаналізуємо детальніше дві категорії проблем кримінально-виконавчого права:

1. Проблеми концептуального характеру.

- Проблеми юридичної техніки деяких нормативних актів, процедури їх прийняття та незадовільний стан понятійного апарату чинного кримінально-виконавчого законодавства [1]. Проблема понятійного апарату є актуальною практично для всіх галузей права України, але особливо важливою вона проявляється при імперативних галузях права.

- Правила внутрішнього розпорядку кримінально-виконавчих установ є документом, в якому конкретизуються та отримують подальшу деталізацію норми КВК України. Цей акт не може бути сформульованим

та прийнятим однією з сторін процесу виконання-відбування покарань, бо в такому разі неминучі зловживання.

- Нормативні акти, зокрема Кримінальний кодекс України, при визначені такого складу злочину як тортури, повинні враховувати специфічність місць позбавлення волі, оскільки ці місця створюють плідне підґрунтя для тортур.

- Враховуючи специфіку вітчизняної правової системи, для більш ефективної протидії тортурам щодо осіб засуджених та осіб, які знаходяться в інших місцях фактичного позбавлення волі, необхідним є визначення на законодавчому рівні поняття «позбавлення волі», а також закріплення та розмежування всіх можливих місць позбавлення, обмеження волі та інших місць, в яких тримаються особи, щодо яких обрані певні міри державного примусу або обмежень.

- Враховуючи зобов'язання, які прийняла на себе Україна під час вступу до численних міжнародних організацій, необхідним є введення інституту міжнародного контролю за виконанням цих зобов'язань державою та встановленню механізму реалізації такого контролю.

- Реалізація принципу невинуватості. Фактично в Україні не забезпечується реалізація цього принципу, оскільки особи, які мають статус підсудного або підозрюваного знаходяться в умовах наближених до позбавлення волі і на них розповсюджується більшість норм, які відносяться до позбавлення волі і статусу засудженої особи.

- Низька поінформованість засуджених стосовно їх прав та шляхів і механізмів їх реалізації, низький рівень культури українського суспільства в цілому та суспільства засуджених зокрема.

- Покарання умовами тримання. Таке становище суперечить вимозі ч. 2 ст. 102 КВК України [2], яка говорить про те, що режим у колоніях повинен зводити до мінімуму різницю між умовами життя в колонії і на

свободі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засудженого за свою поведінку і усвідомленню людської гідності [1].

Це доволі часткова причина загального проблематичного стану економіки, зокрема через нестачу коштів державного бюджету.

2. Проблеми практичного (прикладного) характеру.

- Обчислення строку відбування покарання. Загальним правилом закінчення строку відбування покарання та звільнення засуджених, є правило згідно з яким засуджений звільняється в першій половині останнього дня строку відбування покарання.

Очевидно, що якщо йдеться про певний, визначений судом строк покарання, то його закінчення настає тоді, коли закінчиться відповідна кількість днів, котрі складають з себе встановлений вироком строк. Положення чітке і ясне. Але з незрозумілих причин на практиці склалася ситуація, коли засуджений звільнювався на 1 добу пізніше, оскільки працівники КВУ розраховували строк покарання за принципом – закінчення строку того ж самого числа, що й його початок. Така практика призводить до того, що порушуються права всіх без винятку засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Тримання особи протягом однієї доби без достатніх підстав для цього, а тим більш в КВУ, є складом злочину, передбаченого ст. 146 КК України. Відповідно до ст. 62 Конституції України подібні ситуації тягнуть за собою можливість стягнення з держави сум відшкодування моральної шкоди.

- Забезпечення права на правову допомогу. КВК України декларує для засудженого можливість користуватися правовою допомогою, причому закріплює це положення серед прав засудженого.

- Зміна умов тримання засуджених.

- Застосування до засуджених заходів заохочення та стягнення є одним із засобів забезпечення режиму та доволі дійовим механізмом

впливу на засудженого. Цей вплив полягає не лише в тому, що правопорушники несуть відповідальність, а засуджені, які виявили позитивну поведінку, заохочуються [1].

- Праця засуджених. Праця не може бути рабською та повинна оплачуватись і не містити в собі ознак покарання та принизливості. Тобто засудженого не можна карати працею. Кримінально-виконавче законодавство України залишає дуже багатий простір для зловживань з боку адміністрації кримінально-виконавчих установ щодо прав засуджених на працю та на достойний рівень її оплати. Практика виконання покарань підтверджує цю тезу.

В колоніях непоодинокі випадки незаконного маніпулювання з працею засуджених. Прикладом можуть бути випадки, коли документальне оформлення праці засуджених не відповідає реальним обставинам. Така ситуація складається, коли на роботу виводиться бригада з 50 осіб, а наряди на виконання певної роботи оформлюються щодо 5 осіб. Фактично це означає, що 45 осіб виконували примусову не оплачувану роботу, яка взагалі носить ознаки рабської. Для засудженого це означає, що йому не нараховується заробітна плата, його трудовий стаж також може бути підданий сумніву.

- Медичне та соціально-побутове забезпечення засуджених. Ці інститути регламентовані законом дуже скупо, що дозволяє практичним працівникам КВУ без будь-яких зусиль залишатися в межах закону і в той же час не забезпечувати засудженому навіть мінімуму, необхідного для утримування людини в умовах фізичної ізоляції [1].

Муравйов К. В. влучно розкрив напрямки вдосконалення кримінально-виконавчого законодавства та практичної його реалізації.

Запропоновано удосконалити систему управління органами і установами виконання покарань і з цією метою:

а) визначити чітку ієрархію суб'єктів системи управління органами і установами виконання покарань на нормативно-правовому рівні;

б) вдосконалити і конкретизувати правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у межах системи управління органами і установами виконання покарань;

в) оновити існуючі та прийняти нові нормативно-правових актів, що встановлюють правові засади функціонування системи управління органами і установами виконання покарань;

г) нормативно закріпити засади діяльності міжрегіональних управлінь;

г) вдосконалити кадрове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення органів і установ виконання покарань [3].

Серед окремих напрямків удосконалення матеріально-технічного та фінансового забезпечення органів і установ виконання покарань виокремлено перегляд існуючих підходів щодо необхідності перенесення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів за межі міст із обґрунтуванням економічної доцільності таких заходів.

Така проблема може бути вирішена як шляхом підвищення рівня бюджетних асигнувань, так і шляхом налагодження і збільшення ефективності діяльності підприємств установ виконання покарань.

З метою вдосконалення контролю за реалізацією державної політики у сфері виконання кримінальних покарань варто:

а) сформулювати та закріпити на офіційному рівні чітке визначення, що слід розуміти під контролем та наглядом у сфері виконання кримінальних покарань;

б) чітко сформулювати перелік цілей, завдань та принципів досліджуваного контролю;

в) окреслити чіткий перелік суб'єктів, які мають право здійснювати контроль за реалізацією державної політики у сфері виконання

кримінальних покарань, із конкретизацією їх компетенції у даному питанні;

г) конкретизувати напрямки та форми проведення контрольних заходів. Очевидно, що вони мають визначатися з урахуванням специфіки правового статусу, зокрема функціонального призначення, суб'єктів контролю;

г) удосконалити механізм реалізації рішень і висновків, що за результатами проведення контрольних заходів були прийняті, зроблені відповідними суб'єктами контролю.

З метою оптимізації національної пенітенціарної системи потрібно:

а) скоротити кількість установ виконання кримінальних покарань, яка аж ніяк не відповідає кількості осіб, які в них утримуються;

б) удосконалити організаційно-управлінську структуру системи виконання кримінальних покарань;

в) удосконалити підхід до формування кадрового потенціалу організаційно-управлінської структури національної системи виконання кримінальних покарань [3].

Комплексне дослідження історико-правові засади виникнення кримінально-виконавчої системи України дає підстави для таких висновків і пропозицій:

1. Норми кримінально-виконавчого права покликані врегулювати порядок і умови виконання та відбування покарань шляхом взаємодії суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, а це, у свою чергу, потребує розроблення дієвого правового механізму. Відповідно, ефективність такого правового механізму істотним чином впливає на механізм оптимального виконання покарань, що є квінтесенцією побудови в Україні пенітенціарної системи нового європейського типу.

2. Предметом кримінально-виконавчого права є регулювання діяльності органів та установ виконання покарань і тих суспільних

відносин, які виникають у процесі виконання та відбування кримінальних покарань і пробації, а тому як галузь права воно має власний метод правового регулювання суспільних відносин, що входять до її предмета. У свою чергу, предметом пенітенціарного права має стати організація діяльності пенітенціарних інституцій суспільства у взаємодії з іншими сегментами механізму держави і громадянського суспільства, спрямована на досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. Забезпечення пенітенціарного сегмента неможливим є досягнення таких складових мети покарання, як виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню ними нових злочинів. У свою чергу, кримінально-виконавчий сегмент, ізольований від пенітенціарного, може досягти лише такі цілі покарання, як кара, а також запобігання вчиненню нових злочинів іншими особами.

3. Надана характеристика концептуальних засади реформування кримінально-виконавчої системи України. Зазначено, що проведене дослідження в контексті концептуальних засад реформування кримінально-виконавчої системи України в пенітенціарну показало надзвичайну складність такого виду дослідницької діяльності, яка зумовлена: по-перше, важливістю й специфікою теоретичних і практичних завдань, що стоять перед юридичною наукою в кримінально-виконавчій сфері у процесі її реформування; по-друге, комплексним характером самої науки кримінально-виконавчого права, що вимагає від дослідника знання значної кількості самостійних дисциплін, у тому числі й неюридичних; по-третє, розмаїттям методів кримінально-виконавчих досліджень, які залучаються з підключенням інших галузей права та інших наук, зокрема історії, політології, соціології, логіки, психології, педагогіки тощо.

Список використаних джерел:

1. Проблеми кримінально-виконавчої системи України щодо прав засуджених. Підготовлено Харківською правозахисною групою. URL : [ukrprison.org.ua/ articles/1239779404](http://ukrprison.org.ua/articles/1239779404) (дата звернення 08.05.2020 р.).
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. С. 21.
3. Муравйов К. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 37 с.

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Затхей О. Б.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗАНЬ СВІДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Показанням свідка у Кримінальному процесуальному кодексі України приділено достатньо уваги та внесено цікаві новели, які в деяких випадках потребують вдосконалення. Завданнями кримінального провадження відповідно до статті 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) є, зокрема, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Виконання завдань передбачених у Кримінальному процесуальному кодексі України неможливе без доказування, яке полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів як під час досудового розслідування, так і в суді з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ст. 91 КПК). При доказуванні важливим та найбільш поширеним джерелом доказів є показання свідка, тому важливе значення

має якість норм про показання свідка як джерело доказів у кримінальному процесі України.

Показання свідка як джерело доказів у кримінальному процесі України досліджували українські вчені: Ю. П. Алєнін, І. В. Гловюк, В. П. Гмирко, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, О. М. Дроздов, М. А. Погорецький, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, М. С. Цуцкірідзе, П. В. Цимбал, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та інші.

Велика кількість теоретичних і практичних питань, які стосуються показань свідка у кримінальному процесі України, залишається недослідженими, зокрема питання, які виникли з прийняттям КПК України 2012 року. З погляду міжнародних стандартів прав людини та з врахуванням практичного досвіду застосування норм КПК України, потребують дослідження значна частина питань, які врегульовують показання свідка у кримінальному процесі України, зокрема показання свідка з чужих слів, забезпечення безпеки свідка у кримінальному процесі, допит неповнолітніх та малолітніх свідків та інші.

Показання свідка є одним із найбільш розповсюджених та найбільш застосовуваних джерел доказів в кримінальному провадженні як в Україні, так і в іноземних країнах. Залучення свідка до участі в досудовому розслідуванні чи в судовому розгляді є виправданим, адже показання свідка безпосереднього очевидця події не може не мати значення для судового рішення. У зв'язку з такою актуальністю, правовий статус свідка у кримінальному провадженні та показання свідка перебувають у межах уваги науковців.

Потрібно зауважити такі характеристики свідка у кримінальному процесі України:

1. свідок не є стороною у кримінальному процесі, оскільки виконує обов'язок надати показання у кримінальній справі. Якщо ці показання не

відповідають правилам допустимості доказів, свідок несе кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань, згідно з ст. 384 КК України [1, с.157]. Але свідок відноситься до учасників кримінального процесу, які сприяють кримінальному процесу. Вже з цього поняття зрозуміло, що свідок повинен допомагати кримінальному провадженню;

2. свідок не має права здійснювати процесуальні дії у кримінальному процесі, оскільки він не має права впливати на процесуальне рішення щодо порушення кримінальної справи, її закриття чи направлення до суду. Окрім того, свідок не може вказувати на зміну обвинувачення відносно підслідного не тільки на стадії досудового, але й судового провадження [2].

Згідно зі ч. 1 ст. 84 КПК України, доказами в кримінальному провадженні України є фактичні дані, отримані в передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність або відсутність фактів і обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню [3]. Аналізуючи діяльність правоохоронних органів можна зробити висновок, що одним з найперших джерел одержання доказів під час розслідування кримінального провадження є показання свідків. Майже будь-яке кримінальне провадження не обходиться без виклику і допиту свідка. Відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України показання є процесуальними джерелами доказів [3]. Показання свідків мають важливе значення для виконання завдань кримінального провадження щодо швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Відповідно до ст. 95 Кримінального процесуального кодексу України «показання - це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження»

[3]. З цієї норми Кримінального процесуального кодексу України виходить, що свідок може надавати показання у письмовій або усній формі. У письмовій формі свідком власноруч заносяться відомості до протоколу та описуються обставини які йому відомі по кримінальному провадженню. Під час надання показань свідком в усній формі, такі показання записуються особою яка проводить допит власноруч або із застосуванням спеціальних технічних записів, таких як відео- чи аудіозапис. Причому значення має безпосередньо був свідок очевидцем певної події чи опосередковано про таку подію йому стало відомо, наприклад від знайомих.

Зробимо висновок, що предмет показань свідка має такі характеристики:

1) предмет показань свідка у кримінальному процесі становлять відомості про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, передбачені статтею Кримінального процесуального кодексу України;

2) предметом показань свідка свідоцьких показань є лише інформація, що відноситься до обставин справи;

3) інформація повинна ґрунтуватись на власному сприйнятті свідка;

4) якщо інформація сприймається з інших джерел, свідок в обов'язковому порядку повинен вказати джерело, з якого йому стали відомі факти, про які він розповідає.

Докази поділяють на такі види:

1) за відношенням до характеру зв'язку з фактами предмета доказування на прямі та непрямі;

2) за джерелом отримання фактичних даних – первинні та похідні;

3) за відношенням до предмета обвинувачення – обвинувальні та виправдовувальні;

4) згідно стадії кримінального провадження - показання свідків на стадії досудового розслідування та судові показання свідків;

5) залежно від віку особи - показання малолітнього або неповнолітнього свідка та показання повнолітнього свідка.

Пропонуємо поділ показань свідка за видами, в основі якого є:

а) особа свідка (показання свідка, який ще не залучався до участі у даному кримінальному провадженні в іншій процесуальній ролі, і показання свідка, який залучався до участі в цьому кримінальному провадженні – як понятій, особа, яка проводила НСРД або брала в них участь, або здійснювала досудове розслідування у випадках, передбачених главою 41 КПК);

б) особливості інформації, якою володіє свідок (інформації відкритої і інформації, таємниця якої охороняється законом; отриманої свідком безпосередньо або з чужих слів; інформації про обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК)), або ж про обставини, за яких проводилися слідчі (розшукові) і негласні слідчі (розшукові) дії;

в) володіння спеціальними знаннями (показання свідка, який не володіє такими знаннями, і показання свідка-фахівця, «обізнаної особи»).

Питання поняття та значення показань свідка у кримінальному процесі можна зрозуміти при вивченні історії показань свідка в кримінальному процесі. Показання свідка вже довгий період застосовується при доказуванні у кримінальному провадженні, але часто законодавство викликає запитання.

Список використаних джерел:

1. Зусь Л. Д. Механізм правового регулювання. Владивосток, 1976. С. 38-41.

2. Слінько С.В. Процесуальний статус свідка у кримінальному процесі. *Форум права*. 2012. № 1. С. 878-882. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index, с. 879. (дата звернення 23.03.2020 р.).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88. URL : [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua). (дата звернення 23.03.2020 р.).

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Зільник О. І.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ТА НЕДОЛІКИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Подолати корупцію варто через дослідження становлення сучасного антикорупційного законодавства України, звернувши при цьому увагу на недоліки правового регулювання у зазначеному антикорупційному законодавстві.

Важливе значення має відсутність правильного правового регулювання корупції законодавством, наприклад немає чіткого розуміння корупції. Науковці виділяють зміст корупції у двох аспектах:

а) корупція як підкуп та неправомірна вигода (широке розуміння терміну корупція, який передбачає кримінально-правовий зміст);

б) корупція як певна група людей, які схильні руйнівного впливу на загальноновизнані та підтримувані суспільством соціальні процеси заради власних інтересів (вужьке розуміння корупції, як соціального явища).

Вивчення та дослідження корупції здійснюється за певними галузями права проблему боротьби з корупцією досліджували Є. Вдовиченко, В. Гаращук, Я. Грицак, Т. Ільєнок, О. Костенко, М. Михальченко та інші науковці.

Проникнення корупції в усі сфери діяльності суспільства обумовлює поширення серед українського населення думки про те, що влада не здатна

здійснити організаційні та практичні заходи щодо подолання цього антисоціального явища. Помилково у сфері боротьби з корупцією є ідея того, що корупція не має потерпілих, проте це можна розуміти таким чином, що особи, які стали жертвами корупційних діянь, не мають можливості це належним чином довести факт вчиненого злочину та притягнути винного до передбаченої законом відповідальності. Загалом корупцію можна кваліфікувати як неправомірний юридичний факт у формі діяння, оскільки вона є життєвою обставиною, що передбачає конкретні юридичні наслідки. Українське законодавство містить норми, які передбачають заходи для протидії корупції, проте вони нівелюють громадську думку та загальновизнані соціальні цінності. Таким чином, ставлення до корупції та масштаби корупційних діянь в Україні спричинили формування у суспільстві думки про недостатню боротьбу з даним явищем та про надто лояльні методи покарання.

Факторами такого ставлення до корупції є наступні:

1) гносеологічний фактор (недостатній рівень обізнаності в чинному антикорупційному законодавстві громадян та неповідомлення або нерозуміння здійснення корупційних діянь);

2) морально-етичний фактор (недостатній моральний рівень особи протистояти проявам корупції на особистому рівні).

Проблематика потребує подальшого дослідження взаємозв'язку права і корупції, політики і корупції, суспільства і корупції, та врешті, особистості і корупції. Особливо цікавою з наукової точки зору видається дослідження історичних та соціальних передумов виникнення корупції як явища та юридичного факту [1, с. 21].

Термін «корупція», як політичне явище, вперше використав власне Аристотель. Корумпованою він називав таку форму монархічної влади, як тиранія [2, с. 547]. Боротьбу з корупцією філософ розглядав, як ключову, у процесі забезпечення цілісності держави. Він писав, що «тільки ті

державні устрої які мають на увазі загальну користь є, згідно з суворою справедливістю, правильними» [3]. Цілісну державу неможливо побудувати з корупційними проявами, які будуть впливати на всі її сфери та поширювати безкарність, тому запобігання корупції часто відмічаємо в працях мислителя античності.

Саме Аристотель був автором першої пропозиції стосовно запобігання корупції у правовій сфері. Він обґрунтовував, що одній людині не можна одночасно займати в державі кілька посад, оскільки це може призвести до тиранії. Ці рекомендації не втратили своєї актуальності і в наш час. Особливо актуальними вони були для Нового часу, коли один із найвідоміших філософів того часу Г. Гегель стверджував: «у Афінах існував закон, зобов'язуючий кожного громадянина звітувати на які засоби він живе; тепер вважають, що це нікого не стосується» [4, с. 269]. Проте, в наш час майстерно уникають поєднання двох посад, але здійснюється це формально, тому ніякої мети запобігання корупції не виконують. Варто зробити суворішими вимоги до заняття одночасно двох посад в державі та вживати дієвих заходів при виявленні таких порушень.

Отже, Г. Гегель, був перший хто акцентував увагу на ефективності античної системи декларування доходів державних посадовців. Подальший розвиток вивчення поняття корупція отримало у римському праві. Власне і сучасне розуміння поняття «корупція» латинського походження «*corruptio*» і в перекладі означає ламати, псувати, пошкоджувати, фальсифікувати показання, а також підкуп судді (претора) [5, с. 92].

За результатами комплексного дослідження історії встановлення та розвитку антикорупційного законодавства зроблено наступні висновки :

1. Основними факторами встановлення корупції є наступні:

а) гносеологічний фактор (недостатній рівень обізнаності в чинному антикорупційному законодавстві);

б) морально-етичний фактор (недостатній моральний рівень особи протистояти проявам корупції на особистому рівні).

У різні історичні періоди формування правових поглядів на корупцію відрізнялося. Теоретико-правові погляди на поняття «корупція» античних філософів, які намагалися визначити ідеальну організацію суспільства, виводили явище корупції з недоліків у процесі організації державної влади, а тому розробляли основні теоретичні та практичні механізми управління суспільством. В епоху Середньовіччя вчені церкви «корупцію» асоціювали із гріхом. Враховуючи вищенаведене, поняття корупції у той час тлумачилось як «вчинення злочину без жертв». Якщо одна особа вчиняє загалом «корупційне» чи «хабарницьке» діяння, то сама по собі вона може уявити, що коли одне таке діяння не передбачає правової відповідальності, то і мова не може йти і про покарання.

В епоху Нового часу з'являються перші, чітко структуровані правові уявлення про корупцію. Це було обумовлено формуванням централізованих держав та вдосконаленням економічних відносин. Буржуазія, що отримала політичну перемогу під час революційних потрясінь, все більше схилилася до корупційних зловживань, «купуючи» собі посади.

Понятійного змісту «корупція» набула у ХХ столітті, коли відбулося розмежування відносин між державою і приватною сферою, що передбачали зловживання з чийогось боку. Термін «корупція» втрачає свій моральний характер і набуває чітко виражених правових норм, які передбачали не тільки заходи її запобігання, а й забезпечення покарання у випадку корупційного правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кладченко А. О. Історико-правові й філософсько-правові підходи до становлення поняття корупції як юридичного факту. *Право і суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 21-25.
2. Аристотель. Сочинения. Т. 4. Москва, 1984. 830 с.
3. Аристотель. Політика / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. 239 с.
4. Гегель Г. В. Ф. Философия права. Москва, 1990. С. 269.
5. Бортошек М. Римское право. Определения. Понятия. Термины. Москва : Политиздат, 1989. 448 с.

Яворська В. Г.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

Проценко Н. С.

*студент другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»
Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Високий рівень корупції в Україні підтверджується показниками всесвітнього рейтингу Corruption Perceptions Index, який формує антикорупційна організація Transparency International, відповідно до яких у 2016 році Україна посіла 131 місце зі 176 країн світу. Такий рівень корупції створює значні проблеми для іміджу України та діяльності правоохоронних органів.

На вирішення проблеми запобігання корупції парламентом було прийнято нові та вдосконалено існуючі заходи запобігання корупції, залучено широке коло суб'єктів реалізації антикорупційної політики.

Як зазначають М. І. Мельник та І. О. Ревак, найбільш ефективною складовою механізму запобігання корупції являється удосконалення антикорупційного законодавства держави до належного рівня, яке здатне забезпечити та встановити чіткий перелік прав та обов'язків всіх суб'єктів адміністративно-правових відносин, у тому числі, й у сфері запобігання корупції, адже їх відсутність – це шлях до посадових зловживань, свавілля за яких протидія корупції здійснюватиметься тими ж корупційними засобами [1, с. 285]. Вдосконалення антикорупційного законодавства передбачає уточнення норм адміністративного та кримінального права,

правової регламентації запобігання корупції та прав і обов'язків суб'єктів адміністративно-правових відносин.

Як свідчать назва та зміст, прийнятого 14 жовтня 2014 року Закону України «Про запобігання корупції», пріоритетним визнається саме попередження виникнення та поширення корупції в Україні. Запобіжний характер антикорупційного законодавства являється важливою відмінністю від чинних раніше нормативно-правових актів, дія яких переважно спрямовувалась на притягнення, винних у вчиненні корупційних правопорушень осіб, до відповідальності. Правильність обраної стратегії підтверджується й давно обговорюваною в наукових колах важливістю саме попередження корупційних проявів [2, с. 15]. З самої назви Закону можемо зробити висновок, що запобігання корупції є першочерговим завданням в Україні, адже при виникненні корупційного правопорушення боротися з ним важче, потрібно спочатку його виявити, припинити, якщо це можливо, враховуючи високий рівень латентності корупційних правопорушень, притягти винного та причетних осіб до відповідальності, при необхідності вжити заходів до виправлення та ресоціалізації правопорушника.

Проте, рівень поширення корупції у суспільстві дає підстави вважати, що діяльність органів державної влади у цій сфері поки не досягає означених результатів, а незначні зрушення не дають підстав говорити про дієвість антикорупційної політики країни [3, с. 83-84].

Антикорупційна політика повинна бути постійною, пріоритетною функцією держави. Щодо ефективності антикорупційної діяльності органів державної влади, доречним також є зауваження О. М. Костенка, який зазначає, що найважливішим є виховання людей та формування у їх свідомості несприйняття та осуду корупції, оскільки жодне реформування антикорупційного законодавства чи окремих адміністративних інституцій не зможе забезпечити подолання корупції, якщо громадяни України не

матимуть розвиненої правової та моральної культури, наділеної антикорупційними властивостями [4, с. 8]. З такою думкою також слід погодитися, оскільки реалізація правових норм безпосередньо здійснюється людьми і від їх правової та громадянської свідомості залежить ефективність зазначених положень. Через що, на нашу думку, Є. В. Невмержицький вбачає всю гостроту запобігання та протидії корупції у її глибокому духовному осмисленні, вивільненні від формально-юридичного розуміння цього негативного явища, адже його підґрунтя сягає глибинних соціальних, політичних та економічних процесів, характерних українському суспільству [5, с. 154-156].

Тож, всі перераховані складові антикорупційної діяльності уповноважених суб'єктів мають віднайти своє відображення у положеннях антикорупційного законодавства.

До основних таких недоліків чинного антикорупційного законодавства, на нашу думку, варто віднести:

1. відсутність нормативно визначеного процесу реалізації таких антикорупційних заходів як: моніторинг способу життя суб'єктів декларування та проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та їх проектів [6]; Попри наявність декларації про майновий стан суб'єктів декларування закономірних висновків з їх діяльності не робиться та заходів не приймається, а все має наслідком формальне подання таких декларацій.

- існування недоліків визначення процесу здійснення таких заходів запобігання корупції, як: проведення спеціальної перевірки, стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, врегулювання конфлікту інтересів тощо;

2. відсутність дієвих механізмів контролю за достовірністю відомостей, відображених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [7, с. 255];

3. відсутність належного інформаційного забезпечення, зокрема, взаємодії з населенням – найвірнішого джерела інформації про вчинення корупційних діянь [8, с. 67].

- нерегульованість питання встановлення вини особи, яка вчинила правопорушення, пов'язане з корупцією.

Належна реалізація системи заходів запобігання корупції потребує врахування правових орієнтирів, які необхідні в практичній діяльності суб'єктів, уповноважених запобігати корупції, з метою недопущення ними виходу за рамки закону, якими визначено адміністративно-процесуальні принципи запобігання корупції.

Список використаних джерел:

1. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ, 2004. 400 с.

2. Кухарук А. В. Запобігання і протидія корупції в Україні: нові акценти та роль Міністерства юстиції. *Юридичні акценти*. 2011. № 1. С. 14-23.

3. Клімова С. М., Ковальова Т. В. Організація запобігання та протидії корупції в Україні. Харків, 2012. 200 с.

4. Костенко О. М. «Людський фактор» – основний антикорупційний засіб. *Часопис Київського університету права*. 2014, № 4. С. 8-11.

5. Невмержицький Є. Проблеми удосконалення антикорупційних механізмів. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2012. № 4 (60). С. 153-168.

6. Берднікова К. Вдосконалення діючого антикорупційного законодавства та аналіз оновленої системи запобігання і протидії корупції в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. С. 100-103. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2014_1_25. (дата звернення 15.07.2015).

7. Хабарова Т. В. Адміністративно-правові заходи протидії корупції в органах державної влади. *Верховенство права – основоположний принцип правової держави* : матеріали VI наукового круглого столу молодих вчених, аспірантів та магістрів. 2014. С. 254-257. URL : http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/10065/2/Sbornik_07_11_2014.pdf. (дата звернення 23.03.2020).

8. Сліпченко А. Є. Деякі проблемні питання організації боротьби з корупцією. Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність. *Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного семінару*. Харків, 2003. 312 с.

ЗМІСТ

ЛЕЛИК Л. І. ВСТУПНЕ СЛОВО	3
ГРАБ М. І., ГАЙДУК О. А. ПРАВОВА ГЕНЕЗА ГОСПОДАРСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	4
ЗАДОРОЖНА М. І. ПРАВОСВІДОМІСТЬ І СТАН ЗЛОЧИННОСТІ	8
ЛЕПЕХ Ю. С. ПРО РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРАВОТВОРЧОСТІ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	31
МАРУСЯК Л. О., ПАВЛЮК Н. М. ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ЗГІДНО МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТИВ	37
ПАВЛЮК Н. М., КІСЕЛИК М. О. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЗОБОВ'ЯЗАННЯ» В ПРАВІ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ	41
ПРИШЛЯК Г. Я. ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДЯН ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПИТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ	44
ЯВОРСЬКА В. Г. ПРОБЛЕМИ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ	50
ЯВОРСЬКА В. Г., ГУЦАЛО А. Г. ІСТОРІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ	54
ЯВОРСЬКА В. Г., ДУМА Р. Я. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧОГО ПРАВА	62
ЯВОРСЬКА В. Г., ЗАТХЕЙ О. Б. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОКАЗАНЬ СВИДКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	70

ЯВОРСЬКА В. Г., ЗІЛЬНИК О. І. ВИНИКНЕННЯ ПОНЯТТЯ КОРУПЦІЇ ТА НЕДОЛІКИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	76
ЯВОРСЬКА В. Г., ПРОЦЕНКО Н. С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ.....	81

Шановні колеги !

Львівський інститут

**Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»**

щорічно проводить науково-практичну конференцію

за темою:

«Актуальні питання юридичної науки»

У **квітні 2021 року** на базі Львівського інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом буде проведена чергова конференція на зазначену тему. До участі у конференції запрошуються провідні науковці та фахівці в галузі права з різних регіонів України, аспіранти, здобувачі, практичні працівники.

З метою участі в конференції просимо надсилати матеріали для публікації.

Дату проведення конференції буде зазначено на Web-сайті Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП» (www.li-maup.edu.lviv.ua).

Вимоги до оформлення тексту доповіді:

Доповідь повинна бути виконана на актуальну тему, містити результати наукового дослідження.

Обсяг доповіді (тез) до 10 сторінок при форматі сторінки А4 (297x210 мм), орієнтація – книжкова. Поля: верхнє – 1,5, нижнє – 1,5, правє – 1,5, лівє – 2,0, шриффт – Times New Roman, кегель – 14, міжрядковий інтервал – 1,5, стиль – Normal.

Текст може містити лише кінцеві зноски (у квадратних дужках вказується номер джерела з переліку, який наведений у кінці доповіді, і сторінка, на якій викладене відповідне положення).

Матеріали надсилати за адресою:

79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29

Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»

Кафедра права

або електронною поштою за адресою:

popovych.mo@gmail.com

тел./факс (032) 294-00-81.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ – 2020»**

Матеріали доповідей та статей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Львів, 23 червня 2020 року)

Матеріали видруковані в авторській редакції

Голова організаційного комітету *В. Г. Яворська*

Упорядники *В. Г. Яворська, Т. О. Попович*

Підписано до друку 26.06.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Тираж 300 прим.

Надруковано у Львівському інституті
ПрАТ «ВНЗ «МАУП».
79058, м. Львів, вул. Гетьмана Мазепи, 29
www.li-maup.edu.lviv.ua